

ಹಿಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಅರಿವು

ಕನ್ನಡ ನುಡಿಪರಂಪರೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಅನುಭಾವದ ಮುಖೇನ ಬೆಳಗಿದ ದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮ ಇತ್ತ ಅರಿವು ಮಹತ್ತರವಾದುದು. 'ಹಿಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಕಂಡಲ್ಲದೆ ನಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆಯನರಿಯಬಾರದು...' ಎಂಬ ಅಲ್ಲಮನುಡಿಯು ಇಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಇಡಬೇಕಾದರೆ ಹಿಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅರಿಯುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಲೋಕದ ಅನುಭಾವಿಕ ಜಾನಪದರು 'ಹಿಂದ್ಯ ಮುಂದ್ಯ ನೋಡ್ಕಂಡು ಸರೀಗ ನಡಿ' ಎಂದಿರುವ ನುಡಿಯೂ ಇವತ್ತಿನವರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಬೇಕಾದ ಅವತ್ತಿನವರ ತಿಳಿವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ನುಡಿಬೆಳಗು ನಮ್ಮ ಬದುಕಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ, ಬೌದ್ಧಿಕ ನಡೆಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ವನ್ನಣಿಗಳಾಗಿ ಬೆಳಗಿದ ಹಿಂದಣ ಸಂಶೋಧಕ ಸಾಲುಡೀಪಗಳನ್ನು ಇಂದಿನ-ಹೊಸತಲೆಮಾರಿನ ಸಂಶೋಧಕರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಅಂತಸ್ತು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಗಬೇಕಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಸಂಶೋಧನ ಮಹಾಶಯರು ಸಾಗಿಬಂದಿರುವ ಹಾದಿಯೊಳಗೆ ಕಾಣುವ ನುಡಿಬದ್ಧತೆ, ಪ್ರಬುದ್ಧತೆ, ಪ್ರಖರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಶೋಧನಶಿಸ್ತು, ಸಂಯಮ, ಬಹುಶಿಸ್ತಿಯ ತಿಳಿವು, ಅವಿರತ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ, ತರ್ಕಬದ್ಧ ನಿರೂಪಣೆ, ಆರೋಗ್ಯಪೂರ್ಣ ಸಂವಾದ, ತಪ್ಪು-ಒಪ್ಪುಗಳ ವಿನಯಪೂರ್ಣ ಸ್ವೀಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ವರ್ತಮಾನದ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹಿರಿಯರ ಇಂಥ ಮಹಾಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಸಂಶೋಧಕರು ಅರಿಯುವ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬೆಳಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗಲಿ ಎಂಬ ಮಹದಾಶಯದಲ್ಲಿ "ಹಿಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಅರಿವು" ಎಂಬ ಕಾಲಂ ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ, ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ, ಹೊಸಗನ್ನಡ, ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿಘಂಟು, ಛಂದಸ್ಸು, ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ, ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಮೂಡಿಸಿರುವ ಗುರುತರವಾದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀ ತಿಂಗಳು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನವೊಂದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಯಾನದ ಹಿಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಅರಿವು ಇಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆಯ ದೀಪ್ತಗೊಳ್ಳಲಿ ಎಂಬ ಆಶಯ ನಮ್ಮದು.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ

Article Link: <https://aksharasurya.com/2023/12/m-chidananda-murthy/>

ಆಶಯ:

ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇರು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಡಾ.ಎಂ.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಅವರು ಸದಾಸ್ಮರಣೀಯರು. ಯುಗಪ್ರವರ್ತನೆಯ ಸಂಶೋಧಕ, ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಂಶೋಧಕ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಶೋಧಕ, ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ. ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಎಂಬೆಲ್ಲ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು. ಜನಪ್ರಿಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಬಗೆಗಿನ ತಮ್ಮ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಅಪರೂಪದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಆಲೋಚನೆಗಳಿಂದ, ಸರಳವಾದ ಮತ್ತು ವಿಷಯ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದ ಬೋಧನಾ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಶಿಸ್ತುಬದ್ಧವಾದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಜೀವದ್ರವ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿದವರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತರಾದವರು. ಭಾಷೆ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಸ್ಥಳನಾಮ, ಭಂದಸ್ಸು, ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಜಾನಪದ, ಶಾಸನ, ಕರ್ಣಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೀಗೆ ಬಹುಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಕೈಗೊಂಡು ಮಹತ್ವದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತಲೋಕಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದವರು.

ಚಿ.ಮೂ ಅವರು ಮೂಲತಃ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ (ಇಂದು ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದೆ) ಹಿರೇಕೋಗಲೂರಿನವರು, 1931ರ ಮೇ 10ರಂದು ಜನಿಸಿದವರು. ನಾಡಿಗೇರ ಗೋವಿಂದರಾಯ, ವಿ.ಎ.ತ್ಯಾಗರಾಜನ್, ಎಲ್.ಬಸವರಾಜು, ಜಿ.ಎಸ್.ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಅವರಂಥ ಆ ಕಾಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃಂದದ ಬೋಧನೆಯ ಬೆಳಕಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಚೇತನ ಚಿ.ಮೂ ಅವರು. ಕುವೆಂಪು, ಡಿ.ಎಲ್.ನರಸಿಂಹಚಾರ್, ಕ.ವೆಂ.ರಾಘವಾಚಾರ್, ಎಸ್.ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಂಥ ಮಹಾ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದರು. ಎಂ.ಎ. ಓದುವಾಗಲೇ ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಸೂಚನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಪಂಪನಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಪುನಾರಚಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದರು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಬಂದ ಲೇಖನ 'ಪಂಪಕವಿ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಪ್ರಸಾರ'. ಈ ಮೂಲಕ ಶಾಸನಕ್ಷೇತ್ರದೊಡನೆ ಹೊರಳಿದ ಚಿ.ಮೂ ಅವರು ಮುಂದೆ, 'ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಪದವಿ(1964) ಪಡೆದರು. ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಹುಮಹತ್ವದ ಆಕರಗ್ರಂಥ

ವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ.

“ನನ್ನ ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರವುಂಟುಮಾಡಲಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲಿ” ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಿ “ಕನ್ನಡ ಗರುಡ”ರನಿಸಿಕೊಂಡ ಧೀರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದವರು ಚಿ.ಮೂ. ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಎನ್.ಎಸ್.ತಾರಾನಾಥರು ಹೇಳುವಂತೆ, “ಕನ್ನಡ-ಕನ್ನಡಿಗ-ಕರ್ನಾಟಕತ್ವಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಯಾವುದೇ ಹಿಂಜರಿಕೆ-ಭಯಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಅಳುಕು-ಧಳುಕುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗದ ಧೀರ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಗೊಂಡ ಅಪೂರ್ವ ಕನ್ನಡಮೂರ್ತಿ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ”ಯವರು. ಕನ್ನಡಪರ ಎಚ್ಚರ ಮೂಡಿಸುವ, ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಆಯಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಿಡುವ, ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ಅಹರ್ನಿಶಿ ದುಡಿಯುವ ದೃಢ ಸಂಕಲ್ಪ ಕೈಗೊಂಡು ಜೀವನ ಪರ್ಯಂತ ಕನ್ನಡಧ್ಯಾನದಲ್ಲೇ ತಲ್ಲೀನನಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು. ಇದಕ್ಕೆಂದೇ ಚಿ.ಮೂ. ಅವರು ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಕೈಗೊಂಡರು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಬಳಗ ಕೂಡಿಸಿದರು; ಕನ್ನಡ ಶಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರ ಕಟ್ಟಿದರು. ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮ, ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆ, ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ, ಕರ್ನಾಟಕದ ನೆಲಜಲಗಳ ರಕ್ಷಣೆ, ಹಂಪಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕನ್ನಡ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡಮುಖಿ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡರು. 1985ರಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಕಡಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಹಂಪಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚಿ.ಮೂ ಅವರಿಗೆ ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿರುವಂತೆ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರಬಾರದು ಎನಿಸಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತಿಹಾಸ, ಭೂಶೋಧ, ಲಲಿತಕಲೆ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಜಾನಪದ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಮೂಹ ಮಾಧ್ಯಮ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯಲು ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ಉನ್ನತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ವರುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿ, ಸಾಹಿತಿಗಳ ಕಲಾವಿದರ ಬಳಗದ ಮೂಲಕ ಆಗಿನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ, ಸಚಿವ ಸಂಪುಟ, ಶಾಸಕರ, ಮೇಲೆ ಒತ್ತಾಯ ತಂದು ಅದರ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಓಡಾಡಿ ಮುಂದಿನ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಕಾರ್ಯಾರಂಭಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಹೀಗೆ, ಕನ್ನಡದ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಭಾರತ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡಿದರು. ಜೊತೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ, ಗ್ರೀಸ್, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಥೈಲ್ಯಾಂಡ್, ಜಪಾನ್, ಹವಾಯ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳನ್ನು ಅವರು ಸುತ್ತಿದರು. ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ವಾರ್ಷಿಕಾಧಿವೇಶನ, ಫಿಲಿಡೆಲ್ಫಿಯಾದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಏಷಿಯನ್ ಸೆಮಿನಾರ್, ಸ್ಪಾನ್‌ಪೋರ್ಟ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಐತಿಹಾಸಿಕ

ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಬಂಧ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಅವರ ನಿರಂತರ ಅಧ್ಯಯನಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಪರತೆಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿವೆ.

ಚಿ.ಮೂ ಅವರನ್ನು ನೆನಯುವಾಗಲೆಲ್ಲ ನೆನಪಾಗುವ ಅವರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೇರುಗ್ರಂಥ 'ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ. ಇಲ್ಲಿ, ಚಿ.ಮೂ ಅವರು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ವೇಳೆವಾಳಿ, ಲೆಂಕವಾಳಿ, ಸಹಗಮನ, ಸಮಾಧಿಮರಣ, ಅಗ್ರಹಾರ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ, ಘಟಕಾಸ್ಥಾನ, ತುರುಗೊಳ್, ಪೇಂಬ್ಬಯ್ಯಲ್, ಊರಳಿವು, ಕಾಪಾಲಿಕ, ಕಾಳಾಮುಖಿ, ಕಾಳ, ಲಾಕುಳಶೈವ, ಗುರುವ ಮುಂತಾದ ನೂರಾರು ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಆಗಮನ, ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಉಚ್ಚಾಯ ಕಾಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಶೋಧಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಅಮೂಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವೆನಿಸಿವೆ. "ಇದೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ...ಈ ಕೃತಿ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆಗೂ ಪ್ರಖರ ಪ್ರತಿಭೆಗೂ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ವೈಚಾರಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೂ ನಿರರ್ಶನವಾಗಿದೆ" ಎಂಬ ದೇ.ಜವರೇಗೌಡರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಮುಚಿತವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡು-ನುಡಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತವಾದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರುವ ವಚನಯುಗ, ವಚನೋತ್ತರ ಯುಗದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸಾದ್ಯಂತವಾಗಿ ಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಗುಮಾಡಿರುವ ಚಿ.ಮೂ ಅವರ ಸಂಶೋಧನಾ ಕಾರ್ಯವು ಇಂದಿಗೂ ಆಕರಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಗಳು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಪುಸ್ತಕ 'ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆ'ಯನ್ನು ಕುರಿತಾದುದು. ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಇಂದಿಗೂ ಅದೊಂದು ಮೌಲಿಕ ಆಕರ ಗ್ರಂಥ. ನಾಲ್ಕು ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಗಳು, ಅವುಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕಾರಣ, ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಲಿಂಗದೀಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಸಂಗ, ಅಲ್ಲಮನ ಜನನ ವೃತ್ತಾಂತ ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಚಿ.ಮೂ ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಬಹುಪಾಲು ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಒಂದು ವಿಶೇಷತೆ. ಈ ಪುಟ್ಟಕೃತಿಯು ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ, ವ್ಯಾಪಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂಬುದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಬರೆದ 'ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಕೃತಿಯೂ ಈವರೆಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದಿರುವ ಮುಖ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆನಿಸಿದೆ.

ವಚನಗಳನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಮನ ಸಾಧಕ ಜೀವನ, ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಅಂತರಂಗದ ಚಲನವಲನಗಳು, ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮಾನವತಾವಾದ, ಅಲ್ಲಮನ ವಚನಗಳ ಅಂಕಿತ ಗೊಗ್ಗೇಶ್ವರ, ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅವಶೇಷಗಳೇ ಅವನ ಸಂಬಂಧದ ಗೊಗ್ಗೇಶ್ವರಾಲಯ, ಅನಿಮಿಷನ ಗುಹೆ, ಅಕ್ಕನ ಗಂಡ ಕೌಶಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಕಸಪಯ್ಯನಾಯಕ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿ.ಮೂ ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ವಾಸಸ್ಥಾನ, ಹರಿಹರನ ಹೂದೋಟ, ಚಾಮರಸನ ಆಶ್ರಯ, ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ರಾಘವಾಂಕನ ಸಮಾಧಿ, ಪಾಲ್ಕು ರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರಶೋಧ ಮಾಡಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಲಿಂಗಾಯತ ಅಧ್ಯಯನಗಳು', 'ಹೊಸತು ಹೊಸತು' ಈ ಸಂಬಂಧವಾದ ಅವರ ಬಹುಪಾಲು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಸಂಕಲಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. 'ವಚನಶೋಧ 1 ಮತ್ತು 2' ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಲೇಖನಗಳಿದ್ದು, ದಲಿತವರ್ಗದ ಮೇರು ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಉರಿಲಿಂಗಪದ್ವಿಯ ಜ್ಞಾನ ವ್ಯಾಸಂಗ ಕುರಿತು, ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವಕಿಯಾಗಿದ್ದ ಗೌರವ್ವ, ಅಜಗಣ್ಣನ ವಚನಗಳ ಅಂಕಿತ ಮಹಾಘನ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಶೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರೇಚವ್ವ, ರೇಕಮ್ಮ, ಲದ್ರಿಯ ಸೋಮರಂಥ ಅಲಕ್ಷಿತ ವಚನಕಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಲೇಖನಗಳು-ಚಿಕ್ಕವಿರಲಿ, ದೊಡ್ಡವಿರಲಿ-ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಗಳ ಇತರ ಲೇಖನಗಳಂತೆ ಹೊಸತನದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ.

ಚಿ.ಮೂ. ಅವರ ಸಂಶೋಧನೆಯಾದ ಮೈಲುಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ "ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ" ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿರ್ಮೂಲನತ್ವ ದಲಿತವರ್ಗದ ಏಳಿಗೆಗೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನ್ಯಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ಚಿ.ಮೂ ಅವರು ನೀಡಿದ ಮೂರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಗ್ರಂಥವಿದು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದೆ. ವರ್ಣ ಜಾತಿ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಜಾತಿಗಳು, ಹದಿನೆಂಟು ಜಾತಿಗಳು, ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದೆ. ಶಾಸನ, ಚಂಪೂ ಮತ್ತು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ವರ್ಣ, ಜಾತಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಗಳನ್ನು; ಅವರ ವಸತಿ, ವೇಷಭೂಷಣ, ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು, ಜಾತಿ ಸಮಾನತೆ, ಮತಾಂತರ, ಅಂತರಜಾತೀಯ ವಿವಾಹ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ವಚನಕಾರರ ದನಿ, ಧೋರಣೆ, ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕಥಾನಕಗಳನ್ನು 'ದಲಿತಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದೆ. ಇದು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಗತಿಪರವಾದ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆದ ಚಳವಳಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆಧಾರಗಳಿಂದ, ಒಳನೋಟಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಮಾದರಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ ಅವರು ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರನ್ನು “ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ನೈಷ್ಠಿಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ” ಎಂದು ಮೆಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಸಮರ್ಥನೆ ಎಂಬಂತೆ ಚಿ.ಮೂ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಈಚಿನ ಮುದ್ದಣ್ಣನವರೆಗೆ ಅವರ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಬರವಣಿಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಚಿ.ಮೂ ಅವರ ಸಂಶೋಧನಾ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತ ಅಂತರಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧರ್ಮ, ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ, ಜಾನಪದ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ಹೀಗೆ ಬಹುಶಿಸ್ತುಗಳು ಸಂಗಮಿಸಿವೆ. ಅಂತರಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಅಳವಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಏನನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಶೋಧಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. “ವಾಗರ್ಥ”, “ಹೊಸತು ಹೊಸತು”, “ಕರ್ನಾಟಕ-ನೇಪಾಳ: ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧ”, “ಪೂರ್ಣ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ”ದ ಸಮಾಚೋ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ”, “ಬೃಹತ್ ಕರ್ನಾಟಕ: ಭಾಷಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ (ನೀಲಗಿರಿಯಿಂದ ನಾಸಿಕ್ ವರೆಗೆ)”, “ಕನ್ನಡ-ಕನ್ನಡಿಗ-ಕರ್ನಾಟಕ”, “ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಂದಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇಂದಿನ ವಂಶಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಕುರುಹುಗಳು”, “ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲತತ್ವಗಳು”, “ರೇವಣಸಿದ್ಧ: ಹಿನ್ನೆಲೆ-ಮುನ್ನೆಲೆ”, “ಶೋಧನ ದೀಪ್ತಿ” ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿ.ಮೂ ಅವರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಅಳವಡ ಅಧ್ಯಯನ, ಅಪಾರವಾದ ಪರಿಶ್ರಮ, ಮಿಂಚಿನ ಪ್ರತಿಭೆ ಸಮ್ಮಿಲನಗೊಂಡಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೋಕದ ಪೂರ್ವಸೂರಿಗಳ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದು ಚಿ.ಮೂ ಅವರು ನಡೆಸಿದ ಹೊಸಶೋಧನೆಯ ಹೊಸಸಂಗತಿಗಳು ಹೊಸತು ಹೊಸತಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ “ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ” ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧವು ತುಂಬಾ ಮೌಲ್ಯೀಕೃತವಾದುದು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಟಿ.ಎಸ್.ವೆಂಕಣಯ್ಯ, ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮೇರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈಗಾಗಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ, ಅವರು ಮಾಡಿದ ಊಹೆಗಳು, ಎತ್ತಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮಂಡಿಸಿದ ನಿರ್ಣಯಗಳು ಮುಂದಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದ್ದವು. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಕೃತಿಯ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲೇ ಹುದುಗಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಜಾಡುಹಿಡಿದು ನಡೆದಿರುವ ಚಿ.ಮೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯತ್ತ ಹೊಸಬೆಳಕು ಬೀರುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಅಪೂರ್ವ ಮಾಹಿತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ವಿಮಳೋದಯ, ದುರ್ವಿನೀತ ಮೊದಲಾದ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಕವಿಗಳ ಪೂರ್ವಪರಗಳನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವದ ಈ ಕೃತಿಕಾರರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದರೂ

ಶ್ರೀವಿಜಯನಂತೆ ನೃಪತುಂಗನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ, ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದ ಸಭಾಸದರು ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮನ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ನಿಜವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಅವನ ನಗರವನ್ನು ಹೊಗುವ ದೈರ್ಯವೂ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಉದ್ಧಾರವೆತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಮೌಲ್ಯೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಗರಣ, ಚತ್ವಾಣ, ಬೆಂದೆಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಜಾನಪದೀಯ ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೃತಿ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸುತ್ತಾ ಅವು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಸರಿದ ಸಂಕಥನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸಬೆಳಗು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಯಾನವನ್ನು ಚರಿತ್ರೆ, ಧರ್ಮ, ರಾಜಕಾರಣ, ಶಾಸನ, ಜಾನಪದ ಮೊದಲಾದ ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ, ಹೊಸವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿರುವ ಚಿ.ಮೂ ಅವರ ಈ ಪ್ರಬಂಧವು ಮುಂದಣ ಸಂಶೋಧನಾಯಾನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ.

.....

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. 850) ಒಂದು ಖಚಿತವಾದ ಘಟ್ಟ. ಅದು ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲನೆಯದು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದುವು ಎಂದು ಅದರಲ್ಲೇ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದಿತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಒಂದು ಅಖಂಡವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಕೃತಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ರಚಿತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚಿತ್ರ ಮಾತ್ರ ಬಹು ಅಸ್ಪಷ್ಟ. ಚಿತ್ರವೇ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವಾಗ ಅದರ 'ಚರಿತ್ರೆ'ಯನ್ನು ಬರೆಯುವುದಂತೂ ದೂರದ ಮಾತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ, ಒಂದು ಉಂಡೆಯಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಕೊಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಹಿಂದಿನ ಯಾವ ಕೃತಿಯೂ ಲಭ್ಯವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ, ಅಂತಹ ಕಡೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಊಹೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಊಹೆಗಳನ್ನು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಊಹೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಕಡೆ ಆದಷ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿರುವುದು ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದುದು.

ಚೊತೆಗೆ ಈ ಸಂಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ನಾನು ಹೊಸದೇನನ್ನೂ ಬಹಳ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಅರಿವು ನನಗಿದೆಯೆಂದು ಮೊದಲಲ್ಲೇ ಹೇಳಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಬರಹ ಬಂದಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟನ್ನೂ ಲಕ್ಷಿಸಿ ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಮಂಡಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿನ

ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೂ ಶಾಸನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ, ಬೇರೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವಾಗ, ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಇತರರು ಗಮನಿಸದಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವಾಗ ಕೆಲವೆಡೆ ನನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದೆರಡು ಸಣ್ಣ, ಆದರೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಹೊಸ ಕಾಣಿಕೆಗಳಿವೆ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ನನಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು? ಎಂದರೆ, ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಎಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಅದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಹುದು? ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳಿಗೆ ಬಹು ಪುರಾತನವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದೆ. ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಡಾ. ಬಿ.ಜಿ.ಎಲ್. ಸ್ವಾಮಿಯವರು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕಾರು ಶತಮಾನ ಈಚೆಗೆ ತರುತ್ತಾರೆ). ಪ್ರಾಚೀನತೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅದಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ತೆಲುಗು ಕನ್ನಡದ ಬಳಿಕ ಬರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವಾಗ ಅದನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಸಹಜಾಭಿಮಾನದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೂಬಹುದು: ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನೂ ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ವಿಷಯಕ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಘಟಿಸಿರುವ ನಿಜವಾದ ತಪ್ಪೆಂದರೆ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳೆರಡನ್ನೂ ತಪ್ಪಾಗಿ ಭಾವಿಸಿರುವುದು. ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯು ಸಾಹಿತ್ಯದ¹ ಪ್ರಾಚೀನತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಲಾರದು. ಭಾಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಭಾಷೆಯಿದ್ದಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಲಿಪಿಯಿಲ್ಲದ, ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಲ್ಲದ ನೂರಾರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಆ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಏನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಡಿಯನ್ನಾದರೂ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ತೇದಿ. ಕನ್ನಡ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಅದು ಮೂಲ ದ್ರಾವಿಡದಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು.² ಆದರೆ ಈ ಹೇಳಿಕೆ ನಮಗೆ ಅಷ್ಟು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂಲದ್ರಾವಿಡದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ರಾವಿಡದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳುಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಾದುವು. ಅವು ಸುಮಾರು ಎಂದಿನಿಂದ ಬೇರೆಯಾದುವೋ ಅಂದಿನಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಚರಿತ್ರೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ತಮಿಳುಗಳು ಮೂಲ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ರಾವಿಡದಿಂದ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ, ಮೂರನೆ ಶತಕಕ್ಕಿಂತ

ಹಿಂದೆಯೇ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಮೂರನೇ ಶತಮಾನದ ಅಶೋಕನ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಇಸಿಲ' ಎಂಬ ಸ್ಥಳವಾಚಿ ಪದವು ಅಚ್ಚಗನ್ನಡವೆಂದೂ ತೇದಿಯನ್ನು ಸುಮಾರಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಾದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕನ್ನಡ ಪದವೆಂದೂ ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಹಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕನ್ನಡವೇ ಸರಿ ಎಂದು ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈಯವರು ವಾದಿಸಿದ್ದರೂ ಅವರ ಕೆಲವು ಪುನಾರಚನೆಗಳು ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಸುಮಾರು ಅದೇ ಕಾಲದ ಟಾಲೆಮಿಯ ಬರಹದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಊರುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು, ಕ್ರಿ.ಪೂ. 1ನೆ ಶತಮಾನದ ಹಾಲನ ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು ಪೈಯವರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದರ ಸಾರಾಂಶ-ಕ್ರಿಸ್ತಶಕಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿತು ಎಂಬುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ದೊರಕುವ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿವೆ. (ಉದಾ: ಕ್ರಿ.ಪೂ. 3ನೇ ಶತಮಾನದ ಅಶೋಕನ ಹತ್ತು ಶಾಸನಗಳು. ಬನವಾಸಿಯ ನಾಗವಿಗ್ರಹದ ಸುತ್ತ ಬರೆದಿರುವ ಶಾಸನ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಳವಳ್ಳಿ ಶಾಸನಗಳು, ಸನ್ನತಿ ಬೌದ್ಧ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನಗಳು). ಇದರ ಅರ್ಥ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದಲ್ಲ; ಅದು ರಾಜಭಾಷೆಯೇ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯೇ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಹುಜನ ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು ಎಂದು. ನಾಲ್ಕು ಐದನೇ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಕದಂಬರ ಮತ್ತು ಗಂಗರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾಮ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಐದನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಕನ್ನಡದ ಶಾಸನ-ಹನ್ನಡಿ ಶಾಸನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಲಿಖಿತ ದಾಖಲೆ ದೊರಕಿದ್ದ ಕಾಲದಿಂದ ಏಳೂರುವರ್ಷ ಈಚೆಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪೂರ್ಣ ಪಾಠದ ದಾಖಲೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

ಹನ್ನಡಿ (ಈ ಗ್ರಾಮದ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಇದೇ, 'ಹಲಿಡಿ' ಅಲ್ಲ) ಶಾಸನವು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಜಪಿಸುವ ಮಂತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾಚುರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಬರೆಯುವುದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಬೇಲೂರು ಸಮೀಪದ ಹನ್ನಡಿ ಗ್ರಾಮದ (ಜನಗಳ ಉಚ್ಚಾರ ಇದೇ) ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಮೊದಲು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ ಅವರು ಅದು ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆಯ ಶಾಸನವೆಂದೂ ಲಿಪಿ, ಭಾಷೆ, ರಾಜನ ಹೆಸರು

ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಕಾಲ ಸು. 450 ಎಂದೂ ಘೋಷಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲರೂ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಲಿಪಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಅದು ಕ್ರಿ.ಶ. 578ರ ಮಂಗಳೇಶನ ಬಾದಾಮಿ ವೈಷ್ಣವ ಗುಹೆಯ ಶಾಸನಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನದೆಂದೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಮಂಗಳೇಶನ ಶಾಸನವೇ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಶಾಸನವೆಂದೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ಅದೇನೇ ಇರಲಿ, ಹನ್ನಡಿ ಶಾಸನದ ಭಾಷೆ ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡದ ಗದ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಆಗಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಈ ಶಾಸನವು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬಹು ಪ್ರಮುಖ ದಾಖಲೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಪೂರ್ಣ ಪಾಠವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಯತಿ ಶ್ರೀ ಪರಿಷ್ಕಂಗಳಶ್ಯಾರ್ಥಿ [ಮ್ಯಾನತಿ] ರಚ್ಯುತಃ
 ದಾನವಾಕ್ಷೋರ್ಯುಗಾಂತಾಗ್ನಿಃ [ಶಿಷ್ಣಾನಾನ್ತು] ಸುದರ್ಶನಃ|
 ನಮಃ ಶ್ರೀಮತ್ಕದಂಬಪನ್ತಾಗ್ನಿ ಸಂಪನ್ನನ್ಕಲಭೋರ[ನಾ] ಅರಿ ಕ-
 ಕುಸ್ಥಭಟ್ಟೋರನಾಳೆ ನರಿದಾವಿ [ಳೆ] ನಾಡುಳ್ ಮ್ಯಗೇಶ ನಾ-
 ಗೇನ್ತ್ರಾಭೀಳರ್ಭಟಹರಪ್ಪೋರ್ ಶ್ರೀಮ್ಯಗೇಶ ನಾಗಾಹ್ವಯ-
 ರಿವ್ವರಾ ಬಟರಿಕುಲಾಮಲವ್ಯೋಮ ತಾರಾಧಿನಾಥನ್ನಳಪ-
 ಗಣಪಶುಪತಿಯಾ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥ ಬಹುಶತಹವನಾ-
 ಹವದು [ಳ್] ಪಶುಪ್ರದಾನ ಶೌರೋದ್ಯಮಭರಿತೋ[ನ್ದಾನ] ಪ-
 ಶುಪತಿಯೆನ್ನು ವೋಗಟಿಪ್ಪೊಟ್ಟಣ ಪಶುಪತಿ
 ನಾಮಧೇಯನಾ ಸರಕ್ವೆಲ್ಲ ಭಟರಿಯಾ ಪ್ರೇಮಾಲಯ
 ಸುತನ್ನೆ ಸೇನ್ತ್ರಕ ಬಣೋಭಯದೇಶದಾ ವೀರಾಪುರುಷ ಸಮಕ್ಷ-
 ದೆ ಕೇಕಯ ಪಲ್ಲವರಂ ಕಾದೆಡೆದು ಪೆತ್ತಜಯನಾ ವಿಜ
 ಅರಸನ್ನೆ ಬಾಳ್ಗಟ್ಟು ಪಲ್ಡಿಲಿಂ ಮೂಟೆವಳ್ಳಿಲಿಂ ಕೊ
 ಟ್ಪಾರ್ ಬಟಾರಿ ಕುಲದೊನಳ ಕದಮ್ಮನ್ನಳ್ಳೋನ್ ಮಹಾಪಾತಕನಾ
 ಇವ್ವರಂ ಸಟ್ಟಿಚ್ಚದರ್ ವಿಚಾರಸರಂ ಪಲ್ಡಿಗೇ ಕುಱು
 ಮ್ಪಿಡಿವಿಟ್ಟಾರ್ ಅದಾನಟಿವೊನ್ನೆ ಮಹಾಪಾತಕಮ್ ಸ್ವಸ್ತಿ
 ಭಟ್ಟಿಗ್ಗೇ ಗಟ್ಟಿ ಒಡ್ಡಲಿ ಆ ಪತ್ತೊನ್ನಿ ವಿಟ್ಟಾರಕರ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ ಅವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.³

“On the whole two features about the language of the inscription appear to be specially noteworthy: 1. A free mixture of classical Sanskrit with Kannada showing that the contact between the two languages must have commenced several centuries earlier and that a classical early Kannada style had already become established. The word like ಪೆತ್ತಜಯನ್ (line 12) is formed in imitation of Sanskrit. 2. Even this mixed language is consistently early Kannada with well developed grammatical forms. Obviously it must have had an earlier literary history.”

ಅದೇ ಲೇಖಕರು ಮುಂದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ⁴ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡುತ್ತಾರೆ- “ಪೂರ್ವದ ಕನ್ನಡದ ಪದರೂಪಗಳು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದಿದ್ದುವು. ಕನ್ನಡವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಲಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಭಾಷೆಯೂ ಇದರ ವಾಣಿಯವೂ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಬೆಳೆದು ಬದುಕಿ ಬಾಳಿರಬೇಕು.” ಒಂದು ಭಾಷೆ ಬಲಿತಿದೆಯೆ ಇನ್ನೂ ಎಳಸಾಗಿದೆಯೆ ಎಂಬುದರ ವಿವೇಚನೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಆದರೂ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅನೇಕರಿಂದ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಅವರು “ಹಲಿಡಿಯ ಶಿಲಾಲೇಖದ ಕ್ರಿ.ಶ. 3ನೆಯ ಶತಕಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಿಶ್ರವಾದ (ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಛಂದೋಬದ್ಧವೂ ಆದ) ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಇದ್ದಿರಬೇಕು” ಎಂದು ತಮ್ಮ ಲೇಖನವೊಂದರಲ್ಲಿ⁵ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 5ನೇ ಅಥವಾ 3ನೇ ಶತಕಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ಆಧಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವ ಹನ್ನಡಿ ಶಾಸನದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಈ ಮುಂದಿನ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠವೆಂದು ನನ್ನಗನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಶಾಸನದ ಭಾಷೆ ಸಹಜವಾಗಿಲ್ಲ, ಗಂಟು ಗಂಟಾಗಿದೆ. ‘ನರಿದಾವಿಳೆ ನಾಡುಳ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಕುಸ್ಥ ಭಟ್ಟೋರನಿಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೊ ಮೃಗೇಶನಿಗೊ, ನಾಗನಿಗೊ ತಿಳಿಯದು. ಮುಂದೆ ಮೃಗೇಶ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಗೆ ಎರಡು ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ತಂದಿರುವ ರೀತಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ‘ಶ್ರೀಮೃಗೇಶ ನಾಗಾಹ್ವಯರಿವರ್’ ಎಂಬುದು ಕರ್ತೃಪದವಾದರೆ, ‘ಕೊಟ್ಟಾರ್’ ಎಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾಪದ; ಆದರೆ ಮಧ್ಯೆ ಬಂದಿರುವ ಮಾತುಗಳೆಷ್ಟು

ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮಧ್ಯೆ ಅನ್ವಯದ ತೊಡಕುಗಳೂ ಇವೆ. ಜೊತೆಗೆ, 'ಪೊಗಟಿಪೊಟ್ಟಿ' (=ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟಿ) ಎಂಬ ಕರ್ಮಣಿಯನ್ನೂ, 'ಪೆತ್ತಜಯನ್' ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿದರೆ, "ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿರುವ ಒಬ್ಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸನ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಹುದಾಗಿದೆ."⁶

ಈ ಪರಿಶೀಲನೆ ನಿಜವಾಗಿದ್ದರೆ, ಕನ್ನಡವಿನ್ನೂ ಬರಹಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಬರಹಕ್ಕೆ ಪಳಗಿಸಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆರಂಭದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನಡಿ ಶಾಸನವೂ ಒಂದೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ಬೋಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಹನ್ನಡಿ ಶಾಸನದ ಬಳಿಕ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆಯೂ ಇದನ್ನೇ ಪೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಾಸನಗಳು, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ದಾನಶಾಸನಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಲಂಗೋಚಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಾಸನಗಳು. (ಈ ಎರಡನೆಯ ಶಾಸನಗಳ ಕನ್ನಡ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ಹೊಲಗಳ ಗಡಿ ವಿವರಣೆಯಿರುತ್ತದೆ.) ಈ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಶಾಸನಗಳೂ ಬಹುತೇಕ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವು ಮತ್ತು ನೀರಸವಾದ, ಯಾವ ರೀತಿಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯೂ ಕಾಣದ, ಕೇವಲ ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ನನಗೆ ತಿಳಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೊಗಸು ಕಾಣದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 578ರ ಮಂಗಳೇಶನ ಶಾಸನ⁷ ಮತ್ತು ಕ್ರಿ.ಶ. 675ರ ಚಿತ್ರವಾಹನನ ಶಾಸನ⁸ ಮುಂತಾದ ಹತ್ತಾರು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಮಟಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಹು ಸುಂದರವಾದ ವೃತ್ತವಿದೆ:⁹

ಬಿಣಮಣಿ ಅನ್ನು ಭೋಗಿ ಬಿಣದುಳ್ಳಣಿವಿಲ್ನದೋನ್
ರಣಮುಖಿದುಳ್ಳ ಕೋಲ[ಂ] ನೆರಿಯರ್ಕುಮನಿನ್ದ್ಯಗುಣನ್
ಪ್ರಣಯಿಜನಕ್ಕೆ ಕಾಮನಸಿತೋತ್ಪಲವರ್ಣನವನ್
ಗುಣಮಧುರಾಂಕ ದಿವ್ಯಪುರುಷನ್ ಪುರುಷಪ್ರವರನ್

ಈ ಪದ್ಯ ಪೂರ್ತಿ ಅರ್ಥವಾಗದಿದ್ದರೂ¹⁰ ಗುಣಮಧುರ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗುಣ, ಶೌರ್ಯ, ಚಿಲುವು¹¹ ಗಳನ್ನು ಸೊಗಸಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಇದರ ಕಾಲ ಸು. 500 ಎಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದರೂ ಸಂಪಾದಕರು ಈ ತೇದಿಯನ್ನು ಸಂದೇಹದೊಡನೆ ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯದ ಕಾಲ ಶಾಸನದ

ಲಿಪಿಸ್ವರೂಪದ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯ ಶಾಸನಗಳೆಂದರೆ ಶ್ರವಣಬೆಳೂಳದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 700ರ ಬಿಡಿ ಪದ್ಯಗಳು. (ಇಲ್ಲಿಯ 'ಸುಮಾರು' ಎಂಬ ಮಾತು 50 ವರ್ಷ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು.) ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಹಾಸ್ವಗ್ಧರೆ, ಶಾರ್ದೂಲವಿಕ್ರೀಡಿತ, ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ, ಮಲ್ಲಿಕಾಮಾಲೆ, ಉತ್ಪಲಮಾಲೆ ಮುಂತಾದ ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಗಳಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯತಿಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ; ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂಥವು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಯತಿಸ್ಥಾನಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಗಳ ಯತಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ರೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಲ್ಲದ (ದ್ವಿತೀಯ) ಪ್ರಾಸವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆಂದೂ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳೂಳದ ಬಿಡಿ ಪದ್ಯಗಳ ಛಂದಸ್ಸು, ಎಂದರೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಯತಿಯ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವೆಡೆ ಯತಿಭಂಗ ಇವು ಆ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಆರಂಭದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.¹²

ಸು. 450 ರ ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನವೂ ಕ್ರಿ.ಶ. 634ರ ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನವೂ ಕಾವ್ಯಮಯ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿವೆ. ಅವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕುಬ್ಜ ಮತ್ತು ರವಿಕೀರ್ತಿಯರು ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲು ಕಾರಣ ಬಹುಶಃ ಕನ್ನಡವು ಪದ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗದಿದ್ದುದೇ ಆಗಿದೆ. ಅವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶಾರ್ದೂಲವಿಕ್ರೀಡಿತ, ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ, ಸ್ವಗ್ಧರಾ, ಮಂದಾಕ್ರಾಂತ, ವಂಶಸ್ಥ ಮುಂತಾದ ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದ ಕಂದ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದ ಆರ್ಯಗೀತಿ ಅಥವಾ ಸ್ಕಂಧಕವಂ¹³ ಇರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಬಹು ಪ್ರಿಯವಾದವು ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬಲ್ಲರು.

ಸು. 700ರ ಶಾಸನಗಳ ಬಿಡಿ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ ಎಂದೆನಿಷ್ಟೇ. ಒಂದೆರಡನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೆಳಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರೀ||

ಬಾಳಾಮೇಲ್ವಿಖಿ ಮೇಲೆ ಸರ್ಪದ ಮಹಾದನ್ತಾಗ್ನದುಲ್ಲವೋಲ್
ಸಾಲಾಮ್ಬಲ ತಪೋಗ್ರದಿನ್ನು ನಡೆದೊಂ ನೂಳೆಣ್ಣು ಸಂವತ್ಸರಂ

ಕೇಳೊಯ್ವಿನ್ನಟವಪ್ರಶೈಲಮಡಟ್ಟೋನಮ್ಮಾ ಕಳನ್ನೂರನಂ
ಬಾಲೇ ಪೆರ್ಗೊರವಂ ಸಮಾಧಿ ನೆಳಿದೊನ್ ನೋನ್ನೆಯ್ತಿದೊರ್
ಸಿದ್ದಿಯಾನ್||¹⁴

ಸಿದ್ದಮ್||

ನೆಳಿದಾದ ವ್ರತ ಶೀಲ ನೋನ್ನಿ ಗುಣದಿಂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಸಮ್ಪತ್ತಿನಿಮ್
ಕಳೆಇಲ್ ನಲಪ್ರಥಮದಾ ಸಸಿಮತಿ ಶ್ರೀಗಂತ್ತಿಯರ್ ವನ್ನ ಮೇಲ್
ಈ ಅಳಿದಾಯುಷ್ಯಮೆನೆನ್ನು ನೋಡನಗೆ ತಾನಿನ್ನೆನ್ನು ಕಟ್ಟಪ್ಪಿನುಳ್
ತೊಳಿದಾರಾಧನೆ ನೋನ್ನು ತೀರ್ಥಗಿರಿ ಮೇಲ್ ಸ್ವರ್ಗಾಲಯಕ್ಕೆಳಿದಾರ್||¹⁵

ಸುರಚಾಪಂಬೋಲೆ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಗಳ ತೆಳವೋಲ್ ಮಂಜುವೋಲ್
ತೋಳಿ ಬೇಗಂ

ಪರಿಗುಂ ಶ್ರೀ ರೂಪ ಲೀಲಾ ಧನ ವಿಭವ ಮಹಾರಾಶಿಗಳ್ ನಿಲ್ಲವಾಗ
ಪರಮಾರ್ಥಂ ಮೆಚ್ಚಿನಾನೀ ಧರಣಿಯುಳಿರವಾನೆಂದು ಸನ್ಯಾಸನಂಗೆ
ಯ್ದುರುಸತ್ವನ್ನಿಸೇನಪ್ರವರಮುನಿವರನ್ನೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಸನ್ದಾನ್||¹⁶

ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಳನ್ನೂರನ್ ಎಂಬ ಪೆರ್ಗೊರವನ ಕಠಿಣ
ತಪಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತಿಯ ಮೊನೆಯ ಮೇಲೆ, ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲೆ, ಸರ್ಪದ ದಂತಾಗ್ರದ
ಮೇಲೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿರುವುದು ಸಲ್ಲೇಖನ ವ್ರತದ ಉಗ್ರತೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ
ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಸಿಮತಿ ಶ್ರೀಗಂತ್ತಿಯರ ಶುದ್ಧ
ತಪಸ್ಸಿನ ('ಕಳೆಇಲ್ ನಲ್ತಪ್ರಥಮದ') ಚಿತ್ರ ಸರಳವಾಗಿ ಮೂಡಿದ್ದರೆ, ಮೂರನೆಯ
ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂದಿಸೇನಮುನಿಯು ಲೌಕಿಕಜೀವನದ ವೈಭವಗಳ ಅಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು
ಭಾವಿಸಿದ ರೀತಿ ಬಹು ಸಹಜವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ.

ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು
ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. 650ಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು.
ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಪದ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಪದ್ಯರೂಪವಾದ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು
ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದುವು: ಗದ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಗದ್ಯವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ
ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಹೇಳುವ ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ ಕವಿಗಳು
ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನವರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ. ಅವರೂ
ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು.¹⁷

“ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಮೂಲತಃ ಹನಿಹನಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರವಾಹವೂ ಕೂಡ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ಪದ್ಯದ ಹನಿ ಹನಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಿಡಿ ಪದ್ಯಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ನಡೆದ ಆರಂಭದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಂದು ಕರೆದರೂ ತಡೆಯುತ್ತದೆ.”¹⁸

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದುರ್ವಿನೀತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗದ್ಯಕವಿಯ ಹೆಸರು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇವನು ಕ್ರಿ.ಶ. 555-605ರಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಗಂಗರ ದೊರೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವನು ಭಾರವಿಯ ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಸಂಗತಿ ಅನೇಕ ಗಂಗರ ತಾಮ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. (“ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ ಪಂಚದಶಸರ್ಗ ಟೀಕಾರೋ ದುರ್ವಿನೀತ ನಾಮಧೇಯಃ”).¹⁹ ಆ ಟೀಕೆಯು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎಂಬುದು ಊಹೆ ಮಾತ್ರ.

ಗಂಗರ ದೊರೆ ದುರ್ವಿನೀತ ಬಹುದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದ. ಅವನದೇ ಆದ ನಲ್ಲಾಲ ತಾಮ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ²⁰ ಅವನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನೂ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದೆ:

“ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಕಥಾನಾಟಕಪ್ರಣಯನಪ್ರರೂಢಪಾಟವೇನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಾರ್ಥ ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿಷ್ಣುಗುಪ್ತೇನ ಗಾಂಧರ್ವ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿನಿಯೋಗಂ ಪ್ರತಿ ಸಮಶಿತಯಿತ ತುಂಬುರು ನಾರದ ಭರತ ರೇವ ಕಂಬಲಾಚಾರ್ಯೇಣ ಹಸ್ತಶಿಕ್ಷಾವಿಜ್ಞಾನ ವಿನಿಯೋಜನಂ ಪ್ರತಿ ಸಮತುಲಿತ ರಾಜಪುತ್ರ ಶಾಲಿಹೋತ್ರೇಣ ಅಸ್ತೋಪಾಸ್ತಾದಿ ಪ್ರಹರಣ ವಿದ್ಯಾಭಿಯೋಗಂ ಪ್ರತಿ ಸಮಕ್ಷೀಕೃತ ಪರಶುರಾಮೇಣ ಪುರುಷಲಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಧೀನ್ ಪ್ರತಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಮುದ್ರಸೂರಿಣಾ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತಿ ಸದೃಶಾತ್ರೇಯ ಧನ್ವಂತರಿ ಚರಕೇಣ ಸಕಲಗುಣಸಲಿಲ ಸಮುದ್ರೇಣ ನಾನಾ ಸ್ಥಾನಾಂತರ ವಿನಿಮಿತ ವಿವಿಧ ವಿಭವವತಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ದೇವಕುಲ ಶಾಲಾರಾಮ ವಾಟಿಕಾ ಸಮುದ್ರೋಪಮ ತಟಾಕ ಪ್ರಭೃತ್ಯನೇಕ ಧರ್ಮಸೇತು ಪ್ರವರ್ತನ ಪ್ರಕಟೀಕೃತ ಧರ್ಮಮೂರ್ತಿಮತೇನ ಧರ್ಮರಾಜೇನ ಪ್ರತಿಸಂವತ್ಸರಾನುಕ್ಷೇತ್ರ ವಿವಿಧ ವಿಶಿಷ್ಟ ಯಜ್ಞೇನ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸ್ಯ ಮಹಾಯಜ್ಞವ್ಯವಭೃತ ಸಲಿಲ ಧಾರಾಭಿಷಿಕ್ತೇನ ಶ್ರೀಮತ್ ಕೊಂಗಣಿ ವೃದ್ಧರಾಜೇನ ಅರಿನರಪತಿ ಶ್ರೀ ದುರ್ವಿನೀತ ನಾಮಧೇಯೇನ...”

ಅವನ ಗುಮ್ಮರೆಡ್ಡಿಪುರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ²¹ ಅವನನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೊಗಳಿದೆ:

“ಶಬ್ದಾವತಾರಕಾರೇಣ ದೇವಭಾರತೀನಿಬದ್ಧವಡ್ಡಕಥೇನಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯೇ ಪಂಚದಶ ಸರ್ಗ ಟೀಕಾಕಾರೇಣ ದುರ್ವಿನೀತ ನಾಮಧೇಯೇನ.”

ಇದರಿಂದ ದುರ್ವಿನೀತನು ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಶಬ್ದಾವತಾರ ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಂಬಂಧಿ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಪೈಶಾಚೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಗುಣಾಡ್ಯನ ವಡ್ಡಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.²² ಶಬ್ದಾವತಾರವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಯೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸಬಹುದು (ಇದು ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಟೀಕೆ ಎಂದು ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ). ಆದರೆ ಭಾರವಿಯ ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಅವನು ಬರೆದ ಟೀಕೆ ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು? ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೆ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೆ?

ಭಾರವಿ ಮತ್ತು ದುರ್ವಿನೀತರು ಸಮಕಾಲೀನರಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ, ಭಾರವಿ ದುರ್ವಿನೀತನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದು ದಂಡಿಯ ಆವಂತಿ ಸುಂದರೀ ಕಥಾದಿಂದ²³ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತನಗಿದ್ದ ಗೌರವ, ಸ್ನೇಹಗಳ ಕುರುಹಾಗಿ ಆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ದುರ್ವಿನೀತ ಬರೆದಿರಬಹುದು. ಆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಬಹುಶಃ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಾಗನ್ನಿಸಲು ಕಾರಣ- 1) ಔತ್ತರೇಯನಾದ ಭಾರವಿಯ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರಬೇಕು; ಭಾರವಿಯಂತಹ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಯ ಕೃತಿಗೆ ಮೊದಲ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಊಹಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆಯುವಂತಹ ಗೌರವ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಎಂದಾದರೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತೆ ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ: 2) ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆಯುವ ಒಂದು ಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ, ಆರನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬಂದಿತೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಧೈರ್ಯದ ಮಾತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುರ್ವಿನೀತ ಬರೆದನೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದು ಊಹಿಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ತರ್ಕಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

‘ದುರ್ವಿನೀತ’ ಎಂಬ ಹೆಸರೇನೂ ಗಂಗರ ದೊರೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಹೆಸರು ಆ ಒಬ್ಬ ದೊರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾದುದಲ್ಲವೆಂದೂ ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಬೇರೆಯವರೂ ಪಡೆದಿದ್ದರೆಂದೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸು. 800ರಲ್ಲಿದ್ದ ದುರ್ವಿನೀತ ಎಣಿ ಅಪ್ಪೊನ್ ಎಂಬಾತನ

ಹೆಸರು ದೇವರಹಳ್ಳಿ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.²⁴ (ಇದು ಗಂಗರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ). ಇವನು ಮೊದಲನೆಯ ಶಿವಮಾರನ ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ಪುರುಷನ ಮಗನಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆಯಿದೆ. ಈಚಿನ ಕ್ರಿ.ಶ. 950 ಮತ್ತು 966ರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ದುರ್ವಿನೀತರ ಹೆಸರಿವೆ.²⁵ ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ದುರ್ವಿನೀತನು ಗಂಗರ ಆರನೆ ಶತಮಾನದ ದುರ್ವಿನೀತನೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಗಂಗವಂಶದವನೇ ಆದ ಶ್ರೀ ಪುರುಷ ಎಂಬಾತ 'ಗಜಶಾಸ್ತ್ರ ಕರ್ತೃ'ವಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಅವನ ಮಗ ಸೈಗೊಟ್ಟ ಶಿವಮಾರನು (ಸು. 800) 'ಶಿವಮಾರಮತ'ವೆಂಬ ಗಜಾಷ್ಟಕವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನೆಂದೂ ಈಚಿನ ನಗರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.²⁶

“...ವ|| ಅಂತಾತನನುಜ ನೃಪಕಾಮಂ ಗಜದಾನಮನರ್ಥಿಗಿತ್ತು ಚಾಗಿಯೆಂಬ ಪೆಸರಂ ಪಡೆದನಾತನ ಮಮ್ಮಂ ಶ್ರೀಪುರುಷಂ ಶ್ರೀವಲ್ಲಭನೆನಿಪನ್ನರ್ಥನಾಮಮಂ ತಾಳ್ಳಿ ಗಜ ಶಾಸ್ತ್ರಕರ್ತೃವೆನಿಸಿ... ಅನ್ನು ವೀರ ಮಾರ್ತಂಡ ದೇವನೆನಿಸಿದಾತನ ಮಗಂ ಶಿವಮಾರದೇವಂ ಸೈಗೊಟ್ಟನೆಂಬೆರಡನೆಯ ಪೆಸರಂ ತಾಳ್ಳಿ ಶಿವಮಾರಮತವೆಂದು ಗಜಶಾಸ್ತ್ರಮಂ ಮಾಡಿ ಮತ್ತಂ||

ಕ|| ಏವೇಳ್ವುದೊ ಶಿವಮಾರ ಮ
ಹೀವಳಯಾಧಿಪನ ಸುಭಗ ಕವಿತಾ ಗುಣಮಂ
ಭೂವಳಯದೊಳ್ಳಜಾಷ್ಟಕ
ಮೋವನಿಗೆಯುಮೊನಕೆವಾಡುಮಾದುವೆ ಪೇಳ್ಕುಂ||....”

'ಗಜಾಷ್ಟಕ'ವು ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಭಗ ಕವಿತಾಗುಣವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದು 'ಓವನಿಗೆ' (?)ಯೂ ಒನಕೆವಾಡೂ ಆಗುವಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿತಂತೆ! ಅದು ಒನಕೆವಾಡಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆ ಅಷ್ಟಕವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.²⁷ ಇದು ನಿಜವಾದರೆ ಗಜಾಷ್ಟಕವು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ, ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಅಷ್ಟಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸು. 700 ಆದ ಮೇಲೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದರೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಶತಮಾನವಾದರೂ ಕಾಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸು. 725ರ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರ ಶಾಸನವನ್ನೂ,²⁸ ಸು. 800ರ ಮಾವಳಿ ಶಾಸನವನ್ನೂ²⁹ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯ ಶಾಸನದ ಭಾಷೆಯ ಕಸುವು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಶಾಸನದ ಪಾಠ ಹೀಗಿದೆ:

“ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಪ್ರಭೂತವರ್ಷ ಶ್ರೀ ಪೃಥಿವೀವಲ್ಲಭ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರಾ... ಭಟ್ಟಾರಾಕ ಶ್ರೀ ಗೋಇನ್ನರಸರ್ ಚತುಸ್ಸಮುದ್ರಾನ್ತ ವಸುಧೆಯಾ ಧವಳೈಕಭತ್ರಫಾಯಿ ಇನ್ನಾಳೆ, ಬನವಾಸಿ ಮಣ್ಣಲಮಾನಾಸಮುದ್ರಾನ್ತ ರಾಜಾದಿತ್ಯರಾಸರ್ ಆಳೆ, ಆಳುವ ಖೇಡಮಱುಸಾಸಿರನು ಮಾನ್ ಚಿತ್ರವಾಹನನಾಳುತ್ತುಂ ಬಾಯ್ಕೇಳದಿರೆ ಮುನಿದು ಕೊಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವನೊಟಪ್ಪನ್ ನೋಟಮ್ಪುರಾದಿತ್ಯನನ್ ವೆಸಸಲಾ ಕಾಕರಸರುಮೆಟ್ಟು ಪೆರ್ಗುಂಜಿಯ ಕೋಟಿಯಾನ್ ರೋಹಿಸಿ ಬಿಟ್ಟು ಎರಡುಮ್ ಬಲದ ವೀರಭಟಕ್ಕುಳೋಟ್ಟು ಪೊಳುಮೆಟ್ಟು ಬಿಲ್ಲಿಲ್ಲಳ್ ಕುದುರೆ ಕುದುರೆಯೊಳ್ ಕಿಟ್ಟಿ ಅತಿತುಮುಲ ಕಾಳೆಗೆ ಪೆಟ್ಟಿ ಬಲದ ಕೆಯ್ಯಂ ಚಿತ್ರವಾಹನನೊತ್ತಿ ಪುಗುತ್ತನ್ನು ಕಾದಿಸೆ ಕಣ್ಣು ಕುಲಮುದ್ದ ನೀನೀ ಕಯ್ಯ ಪೊಕ್ಕು ಕಾದೆನ್ನು ಬೆಸಸೆ ಪ್ರಸಾದಮೆನ್ನಯ್ಡಿ ಕಿಟ್ಟಿ ಕಾದಿ ಮಱುವಕ್ಕದವರ ಮೆಯ್ಯೆಯ್ಯಂಬಾಗೆ ಎಚ್ಚೋಡಿಸಿ ಆ ಕಯ್ಯಂ ಗೆಲ್ಲು ತಾನುಂ ಪಲವುಂ ಎಸುವೆತ್ತು ಎಯ್ಯೊದೊದಪ್ಪಿದಪ್ಪೊಲ್ ಕಣೆಪಂಜರದೊಳೆಳಗಿ ಭೀಷ್ಮನ್ನಿಟ್ಟಂತೆ ನೆಲಮುಟ್ಟದೆ ಬಿಟ್ಟೋನಾನ್ ದೇವಗಣಿಕೆಯರಾರ್ಗ್ಗುಮ್ಪಿಡಿಡಿಗೊಣ್ಣಯ್ ವೀರಲೋಕಕ್ಕೆ ಸನ್ನೋನ್||...”

ಪೆರ್ಗುಂಜಿಯ ಕೋಟೆಗೆ ಲಗ್ಗೆ ಹತ್ತಿದ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಒಳಗಿದ್ದ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ನಡೆದ ಕಾಳಗವನ್ನು “ಬಿಲ್ಲಾಳುಗಳು ಬಿಲ್ಲಾಳುಗಳ ಜೊತೆ, ಕುದುರೆ ಸವಾರರು ಕುದುರೆ ಸವಾರರೊಡನೆ ‘ಕಿಟ್ಟಿ’ ಎಂದರೆ ಕೈ ಕೈ ಮಿಲಾಯಿಸಿ ಕಾದಾಡಿದಾಗ ಅತಿತುಮುಲದ ಕಾಳಗ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು” ಎಂಬ ಚಿತ್ರ ಆ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರವಾಹನನು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವವನ್ನು ತಾನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಒತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದಾಗ, ಕಾಕರಸರು ಕುಲಮುದ್ದನನ್ನು ಕರೆದು ‘ನೀನು ಈ ರಂಗವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಹೋರಾಡು’ ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡುವುದಾಗಲಿ, ಅವನು ತನ್ನ ಯಜಮಾನನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಮಧ್ಯೆ ಹೋಗಿ ಕಾದಾಡುವ ಚಿತ್ರವಾಗಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅವನು ಶತ್ರುಗಳ ಮೈ ಮೈಗಳೂ ಬಾಣವಾಗುವಂತೆ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದೆ. ಶತ್ರುಗಳ ಬಾಣಗಳು ತನಗೂ ನಾಟಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಅವನ ಮೈತುಂಬ ಬಾಣಗಳು ನಾಟಿದ್ದನ್ನು ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ ಬಂದು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡಂತಿತ್ತು³⁰ ಎಂಬ (ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಾಸ್ತವವಾದರೂ ಅಪೂರ್ವವಾದ) ಚಿತ್ರವಾಗಲಿ, ಭೀಷ್ಮನಂತೆ ಅವನು ಬಿದ್ದರೂ ನೆಲವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ, ಬಾಣಗಳ ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಒರಗಿದ ಎಂಬ ಪೌರಾಣಿಕ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. **ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ** ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆನ್ನುವವರು ಇಂತಹ ಶಾಸನಪಾಠಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂತಹ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ

ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ.

ಈಗ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ತನಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡೋಣ. ಈ ಕೃತಿಯಿಂದ ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿದುಬರದಿದ್ದರೂ “ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯೋದಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನವು ಕಡಮೆಯಾಗಿದೆ. ಕತ್ತಲೆಯಿರುವಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಬೆಳಕಿನ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಮೂಡಿವೆ”³¹ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಕರ್ತೃವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಆ ಕರ್ತೃ ಯಾರೇ ಆಗಿರಲಿ, ನೃಪತುಂಗನಾಗಲಿ ಶ್ರೀವಿಜಯನಾಗಿರಲಿ,³² ಅವನಿಗೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡು, ನುಡಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನವೂ ಗಾಢಪರಿಚಯವೂ ಇದ್ದಿತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯವರೆಗೆ³³ ಹಬ್ಬಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯ (Standard Language) ಪ್ರದೇಶ ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತ ಅವನ ಉಕ್ತಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ್ದು:

ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾ ಗೋ
ದಾವರಿವರಮಿದರ್ ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡದೊಳ್
ಭಾವಿಸಿದ ಜನಪದಂ ವಸು
ಧಾವಲಯ ವಿಲೀನ ವಿಶದ ವಿಷಯ ವಿಶೇಷಂ||
ಅದಟೊಳಗಂ ಕಿಸುವೊಲಲಾ
ವಿದಿತ ಮಹಾ ಕೂಪಣ ನಗರದಾ ಪುಲಿಗೆಟಿಯಾ
ಸದಭಿಸ್ತುತಮಪ್ಪೊಂಕುಂ
ದದ ನಡುವಣ ನಾಡೆ ನಾಡೆ ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳ್||³⁴

ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಮಾತನಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಔಚಿತ್ಯ, ಜಾಣ್ಮೆಗಳನ್ನೂ ರಸಿಕತೆಯನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಅವರನ್ನು ‘ಕವಿಗಳ’, ‘ಕುಳಿತೋದದೆಯುಂ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತಮತಿಗಳ’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಪುಲಿಗೆರೆ (ಈಗಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ), ಕೂಪಣ, ಕಿಸುವೊಳಲ್ (ಈಗಿನ ಪಟ್ಟದ ಕಲ್ಲು), ಬೆಳಗಾಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂಕುಂದಗಳ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶವು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದ ಬಹು ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾ ವೈಭವ ಮೊದಲು ಕಣ್ತೆರೆದದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯೇ. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡದ, ಎಂದರೆ ಕನ್ನಡದ ಶಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತು ಎಂಬ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಂಪ ಮತ್ತು ರನ್ನರ ಉಕ್ತಿಗಳೂ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ.³⁵ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವಾಗಲಿ,

ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕೃತಿಗಳಾಗಲಿ ರಚಿತವಾದದ್ದು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ.³⁶

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ತನಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ ಕವಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಗದ್ಯಕಥೆ'ಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿದ್ದವು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ:

ಮಿಗೆ ಕನ್ನಡಗಬ್ಬಂಗಳೊ
 ಳಗಣಿತ ಗುಣ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಸಮಿಶ್ರಿತಮಂ
 ನಿಗದಿಸುವರ್ ಗದ್ಯಕಥಾ
 ಪ್ರಗೀತಿಯಿಂ ತಚ್ಚಿರಂತನಾಚಾರ್ಯರ್ಕಳ್

ಇಲ್ಲಿಯ 'ಗದ್ಯಕಥೆ' ಎಂಬುದು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಸಮಿಶ್ರಿತವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವೇನು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಅದು ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ ಅಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹರ್ಷಚರಿತ, ಕಾದಂಬರಿಗಳಂತೆ ಕನ್ನಡ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಂತೆ 'ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲಕೆಲವಷ್ಟೇ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸಿರುವ ಗದ್ಯ ಭೂಯಿಷ್ಯವಾದ (ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾದಂಬರಿಯಂತೆ) ಉದ್ದುದ್ದವಾದ ಒಂದೊಂದೇ ಕಥೆಯುಳ್ಳವೂ ಇಲ್ಲವೆ (ವೊಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಂತೆ) ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳುಳ್ಳವೂ ಗದ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳಾಗಿರಬೇಕು'³⁷ ಎಂದು ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈಯವರು ಹೇಳಿದರೆ. ಎಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು "ಈಗ ನಾವು ಯಾವುದನ್ನು 'ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ'ವೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದೇ ಈ ಗದ್ಯ ಕಥೆಯಾಗಿರಬಹುದು"³⁸ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಗೋವಿಂದ ಪೈಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವನ್ನು 'ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ' ಮತ್ತು 'ಕಥಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಇಂತಹ ವಿಭಾಗವನ್ನು ದಂಡಿ ಒಪ್ಪಿರದಿದ್ದರೂ, ಅವನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಭಾಮಹನಲ್ಲಿ ಈ ವಿಭಾಗಕ್ರಮ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ 'ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ'ಯಲ್ಲಿ ಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆ ನಾಯಕನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕು. 'ಕಥಾ'ದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಕಥೆ ಯನ್ನು ಬೇರೆಯವರು ನಿರೂಪಿಸಿರಬೇಕು. 'ಕಥಾ' ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಾದರೂ ಇರಬಹುದು, ಅಪಭ್ರಂಶದಲ್ಲಾದರೂ ಇರಬಹುದು.³⁹ 'ಅಪಭ್ರಂಶ'ವೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತೇತರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರಬೇಕು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ 'ಗದ್ಯಕಥೆ' ಎಂಬ ಮಾತು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಗದ್ಯಕಥಾ' ಎಂದರೆ ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುವ, ಗದ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿ ಪದ್ಯಗಳು

ಕಂಡುಬರುವ ಕೃತಿ. ಗದ್ಯಕಥೆಯ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳುವಾಗ ಬಂದಿರುವ 'ಅಗಣಿತ ಗುಣ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಿತ' ಎಂಬ ಮಾತು ಅಂದಿನ ಓದುಗರು ಅಂತಹ ಕೃತಿಗಳ 'ಗುಣ'ವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ್ದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಗದ್ಯ ಕಥೆಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಮಳ ಉದಯ (ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಬೇರೆಯೇ 'ವಿಮಳೋದಯ' ಎಂಬುದು ಒಂದೇ ಹೆಸರೂ ತಿಳಿಯದು), ನಾಗಾರ್ಜುನ, ಜಯಬಂಧು, ದುರ್ವಿನೀತಾದಿಗಳು 'ಈ ಕ್ರಮದೊಳ್ ನೆಗಟ್ಟಿ' ಎಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದು ಗದ್ಯಕಥೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದು, 'ಗದ್ಯಾಶ್ರಮ ಪದ ಗುರುತಾ ಪ್ರತೀತಿಯಂ ಕೈಕೊಂಡರ್' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.⁴⁰ ಇವರೇ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನ ಪ್ರಕಾರ, ಕನ್ನಡದ ಆದ್ಯ ಗದ್ಯ ಕವಿಗಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಕೃತಿಗಳೂ ದೊರಕಿಲ್ಲವಲ್ಲದೆ, ಇವರು ಬರೆದಿರುವ ಕೃತಿಗಳ ಹೆಸರೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ವಿಮಲನು ಒಬ್ಬ ಶ್ಲೇಷಾಂಜನ ಜೈನಕವಿಯೆಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶೋತ್ತರರತ್ನಮಾಲೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವನೆಂದೂ ಅವನೂ ಈ ವಿಮಲನೂ ಬೇರೆಯೆಂದೂ ಕವಿಚರಿತಕಾರರು ಹೇಳಿದರೆ.⁴¹ ಗೋವಿಂದ ಪೈಯವರು ವಿಮಲೋದಯ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಹೆಸರೆಂದೂ ಅವನೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಶೋತ್ತರರತ್ನಮಾಲೆಯ ಕರ್ತೃವೆಂದೂ ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಆಧಾರ ಆ ಕೃತಿಯ ಟಿಬೆಟನ್ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕರ್ತೃ 'ಅಮೋಘೋದಯ' ಎಂದಿರುವುದು. ಗಂಗರ ದೊರೆ ದುರ್ವಿನೀತನ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಆಗಲೇ ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಅವನು ಕಿರಾತಾರ್ಜುನಿಯದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಲಾದ 'ಟೀಕೆ'ಯು ಗದ್ಯಕಥೆಯಂತೂ ಅಲ್ಲ. ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಕಾರ ಹೇಳುವ ದುರ್ವಿನೀತನೂ ಇವನೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಇವನು ಬರೆದ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಬೇರೆಯೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಎಂಬುದೇ ನನ್ನ ಗೃಹೀತವಾಗಿದೆ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯ ಕವಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದು ದೊರಕುತ್ತದೆ: ಶ್ರೀವಿ ಜಯ, ಕವೀಶ್ವರ, ಪಂಡಿತ, ಚಂದ್ರ, ಲೋಕಪಾಲ ಇತ್ಯಾದಿಯರು⁴² (ಇದರಲ್ಲಿ ಕವೀಶ್ವರ, ಪಂಡಿತ ಇವು ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಾದರೆ ಕವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇನ್ನೂ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ). ಇವರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಹೆಸರನ್ನು ಈಚಿನ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳೂ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರೂ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನ ಕೃತಿ ಯಾವುದೂ ತಿಳಿಯದು. ಲೋಕಪಾಲನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಮಗೇನೂ ತಿಳಿಯದು. ಶ್ರೀವಿಜಯನು, ನೃಪತುಂಗನ ಸಭಾಸದನಾಗಿದ್ದು, ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ರಚಿಸಿದವನಾಗಿರಬಹುದು.⁴³ ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ಪುರಾಣವೆಂಬ 'ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ'ವನ್ನು ಬರೆದ ಶ್ರೀವಿಜಯನೆಂಬ ಕವಿಯನ್ನು ಮಂಗರಸನೂ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನೂ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೇಶಿರಾಜ ತನ್ನ ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣಕ್ಕೆ ಶ್ರೀವಿಜಯನ ಕಾವ್ಯವೂ ಲಕ್ಷ್ಯವೆಂದಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಅದರ ಕರ್ತೃವೇ ಆಗಿರಬಹುದಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯನೇ ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ಪುರಾಣದ ಕರ್ತೃವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಈ ಸಂಗತಿ ನಿಜವಾದರೆ ಈ ಕೃತಿ ಕನ್ನಡದ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯವೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ಈ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದರೂ ಶ್ರೀವಿಜಯನಂತೆ ನೃಪತುಂಗನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದ ಸಭಾಸದರು ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮನ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ನಿಜವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಅವನ ನಗರವನ್ನು ಹೊಗುವ ಧೈರ್ಯವೂ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಉದ್ಗಾರವೆತ್ತಿದ್ದಾನೆ.⁴⁴

ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗದ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು-ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಗಳ ಯತಿಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿಯತವಾಗಿ ಪರಿಪಾಲಿಸದೆ ಯತಿಭಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು: ಮತ್ತು ಹೊಸದಾಗಿ (ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ) ಪ್ರಾಸವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದರು.⁴⁵ ಆದರೆ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಕಾರ ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ ಆರ್ಯ ಮತ್ತು ಕಂದಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳ ಒಳಗೆ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ('ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದಗತಾಂತ ದೊಳಕ್ಕದು ಚತುಷ್ಟದೀ ಪದವಿಗಳೊಳ್- 1.77. ಗತಽನುಣಾಚಿಣಜಜ ಽಟಿ) ಯತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆರ್ಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅವನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದದ್ದು, ಈಚೆಗೆ ತಪ್ಪಿಹೋದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಕ್ಷರವೃತ್ತಗಳು ಮತ್ತು ಕಂದಪದ್ಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಯತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಅವನಾದ ಮೇಲೂ ನಿಜವಾಗಿ ಉಳಿದುವು. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.⁴⁶ ಅಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನ ಅವನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ನಡೆದಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯದು. ಅವನಾದ ಬಳಿಕ ಅಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಒಂದೆರಡು ನಡೆದಿದ್ದರೂ (ನೋಡಿ-ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, 590, 591 ಇತ್ಯಾದಿ) ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕ ಬೇರು ಬಿಡಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ವೃತ್ತಗಳಾದ ತ್ರಿಪದಿ, ಅಕ್ಷರ, ಚೌಪದಿ, ಗೀತಿಕೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕವಿಗಳು ಕಟ್ಟಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನ ಪ್ರಕಾರ ಚತ್ತಾಣದಲ್ಲಿ ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗೀತಿಕೆಗಳು

ದೊರಕುತ್ತವೆ (ಇವುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ; ಆ ಮಾತು ಬೇರೆ). ಸು. 850ಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪದಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷ್ಯ ಪದ್ಯಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸು. 700ರ ಬಾದಾಮಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ⁴⁷ ಬಹು ಸುಂದರವಾದ ಮೂರು ತ್ರಿಪದಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಸಾಧುಗೆ ಸಾಧು ಮಾಧುರ್ಯಂ ಮಾಧುರ್ಯಂ
ಬಾಧಿಪ್ಪ ಕಲಿಗೆ ಕಲಿಯುಗ ವಿಪರೀತನ್
ಮಾಧವನೀತನ್ ಪೆಱನಲ್ಲ||
ಒಳ್ಳೆತ್ತ ಕೆಯ್ಲಾರಾರ್ ಪೊಲ್ಲದುಮದಱಂತೆ
ಬಲ್ಲಿತ್ತು ಕಲಿಗೆ ವಿಪರೀತಾ ಪುರಾಕೃತ
ಮಿಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಕ್ಕುಮದು ಬಂದು||
ಕಟ್ಟಿದ ಸಿಂಘಮನ್ ಕೆಟ್ಟೋದೇನೆಮಗೆಂದು
ಬಿಟ್ಟವೋಲ್ ಕಲಿಗೆ ವಿ[ಪ]ರೀತಂಗಹಿತರ್ಕ್ಕಳ್
ಕೆಟ್ಟಮೇಣ್ಣತ್ತರವಿಚಾರಂ||

ಕಟ್ಟವರಿಗೆ ಕೆಟ್ಟವನು, ಒಳ್ಳೆಯವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯವನು ಕಪ್ಪೆ ಅರಭಟ್ಟಿ ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಶಬ್ದಚಿತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿದೆ. ಅವನ ತಂಟೆಗೆ ಹೋಗುವುದೂ ಒಂದೇ, ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿರುವ ಸಿಂಹವನ್ನು 'ಬಿಟ್ಟರೆ ಏನು ಕೆಟ್ಟೋಯ್ತು' ಎಂದು ಬಿಡುವುದೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಉಪಮೆ ಬಹು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಬಾದಾಮಿ ತ್ರಿಪದಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಸು. 800ರಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತವಾದ ಹುಂಬುಚದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ತ್ರಿಪದಿಗಳಿವೆ. ಅವು ಪರಮ ಸಾತ್ವಿಕನಾಗಿದ್ದ ಜಕ್ಕನೆಂಬ ಭಕ್ತನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ.⁴⁸ ಜೊತೆಗೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಒನಕೆವಾಡು'ಗಳನ್ನು ಜನ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಶಿವಮಾರನ ವಿಷಯ ಹೇಳುವ ನಗರದ ಶಾಸನ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಒನಕೆವಾಡು ಎಂಬುದು ಕುಟ್ಟುವಾಗ ಜನರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಬಹುಶಃ ತ್ರಿಪದಿ ರೂಪವಾಗಿದ್ದು ಒಂದು ಕತೆಯನ್ನೂ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಅಡಕವಾದ ಹಾಡು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪದ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ:

ದೋಸಮಿನಿತೆಂದು ಬಗೆದು

ದ್ವಾಸಿಸಿ ತಟಿಸಂದು ಕನ್ನಡಂಗಳೊಳೆಂದುಂ

ವಾಸುಗಿಯುಮಳಿಲಾಱದೆ

ಬೇಸಣುಗುಂ ದೇಶಿ ಬೇಟೆವೇಱಪ್ಪುದಣಿಂ || (1-46)

ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಂದ ರಚಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳ 'ದೋಷ'ಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಸ್ತಾವವಿದೆಯೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. "ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಹಾಕಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳ ದೋಷಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಆದಿಶೇಷನಿಗೂ ಅಸಾಧ್ಯ" ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾರಾಂಶ ವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.⁴⁹

ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಜನಪದ ನಾಟಕ 'ಪಗರಣ'ದ ಉಲ್ಲೇಖ ಒಂದು ಕಡೆ ಬರುತ್ತದೆ.⁵⁰

ಮಿಗೆ ದುಷ್ಕರ ಕಾವ್ಯಂಗಳೊ
ಳಗಣಿತ ಪ್ರಾಯಮಕ್ಕುಮಾ ಶ್ರುತಿಕಷ್ಟಂ
ಪಗರಣದೊಳುಟಿದ ಮೂಱುಂ
ನಗಿಸುಗುಮಪ್ಪುದಣಿನಲ್ಲಿಗಂತವದೋಷಂ ||

ಶ್ರುತಿದುಷ್ಟ, ಅರ್ಥದುಷ್ಟ, ಕಲ್ಪನೋಕ್ತಿಕಷ್ಟಗಳೆಂಬ ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳು ಉಳಿದೆಡೆ ದೋಷವಾಗಬಹುದಾದರೂ ಅವು ಜನರನ್ನು ನಗಿಸುವುದರಿಂದ ಪಗರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೋಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪಗರಣ ಎಂಬುದು ಹಾಸ್ಯಪ್ರಧಾನವಾದ ಜನಪದ ನಾಟಕ. ಸಂಸ್ಕೃತ 'ಪ್ರಕರಣ' ಎಂಬುದೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಪಗರಣ' ['ಹಗರಣ'] ಎಂದಾಗಿರುವುದು. 'ಪ್ರಕರಣ' ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ: ಇಲ್ಲ ಮಂತ್ರಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ವೈಶ್ಯ ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ನಾಯಕನಾಗಿರಬಹುದು.⁵¹ ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ ನಾಯಕ ನಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಟರು, ಸೇವಕರು, ವರ್ತಕರು, ಧೂರ್ತರು ಇವರಿಗೆ ಸ್ಥಾನವುಂಟು.⁵² ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕರಣ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವ ಆವರಣವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದು ಲಘುನಾಟಕವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಪಗರಣವೂ ಅಷ್ಟೇ, ಇಂತಹುದೇ ಒಂದು ನಗೆನಾಟಕ; ಲಘುನಾಟಕ.

ಪಗರಣದ ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ [ಸು. 920] ಒಂದು ಕತೆಯಿದೆ. ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಗೋಳಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಣಿಯನ್ನು ನಗಿಸಲು ಅನೇಕರು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯ ವಿಕೃತರೂಪ ಧರಿಸಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆಂದೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಳನ್ನು ನಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತೆಂದೂ ಅಂದಿನಿಂದ

ಪಗರಣದ ಆಟಪಾಟಗಳಾದುವೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.⁵³ ಈ ಕತೆಯೇನೇ ಇರಲಿ, ಪಗರಣದಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದೂ, ಜನರು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ವೇಷಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಆ ಕತೆಯಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಪಗರಣದಲ್ಲಿ ರಾಜ ರಾಣಿಯರು, ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ವೇಷಧಾರಿಗಳು ['ಬಹುರೂಪವಿಕ್ರಮಂ ಪಲತೇಽದಿಂ ತೋಷುವ ಹಗರಣಂ']⁵⁴ ಇದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹಿಮ್ಮೇಳವಾಗಿ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ['ಹಗರಣದ ವಾದ್ಯದಂತೆ']⁵⁵. ಪಗರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ, ಅಶ್ಲೀಲಗಳೇ ಪ್ರಧಾನ. ಬರಿಯ ವೇಷ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಕುಣಿತ ವಾದನ ಹಾಡುಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಂಭಾಷಣೆಯೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂದು ಮೇಲೆ ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಪದ್ಯದಿಂದ ಅನುಮಾನಿಸಬಹುದು. ಪಗರಣಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ ಪಾಠಗಳನ್ನು [ಸ್ತ್ರೀಪ್ತನ್ನು] ಯಾರಾದರೂ ಬರೆದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಥವಾ ಸಮಯ ಸ್ಪೂರ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದವೂ ತಿಳಿಯದು.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚತ್ತಾಣ ಮತ್ತು ಬೆದಂಡೆಗಳೆಂಬ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಈ ಜಾತಿಯ ಪದ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳಾವುವೂ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಒಂಬತ್ತನೆ ಶತಮಾನದ ಬಳಿಕ ಅಂತಹ ಕೃತಿಗಳು ಅನೇಕ ಶತಮಾನ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.⁵⁶

ನುಡಿಗಲ್ಲಂ ಸಲ್ಲದ ಕ
 ನ್ನಡದೊಳ್ ಚತ್ತಾಣಮುಂ ಬೆದಂಡೆಯುಮೆಂಬೀ
 ಗಡಿ ನೆಗಟ್ಟಿಯ ಕಬ್ಬದೊ
 ಳೊಡಂಬಡಂ ಮಾಡಿದರ್ ಪುರಾತನ ಕವಿಗಳ್||
 ಕಂದಮುಮಮಳಿನ ವೃತ್ತಮು
 ಮೊಂದೊಂದೆಡೆಗೊಂದು ಜಾತಿ ಜಾಣೆಸೆಯ ಬೆಡಂ
 ಗೊಂದಿವಳೊಳಮರೆ ಪೇಟಲ್
 ಸುಂದರ ರೂಪಿಂ ಬೆದಂಡೆಗಬ್ಬಮದಕ್ಕುಂ||
 ಕಂದಂಗಳ್ ಪಲವಾಗಿರೆ
 ಸುಂದರ ವೃತ್ತಂಗಳಕ್ಕರಂ ಚೌಪದಿ ಮ
 ತ್ತಂ ದಲ್ ಗೀತಿಕೆ ತಿವದಿಗ
 ಳಂದಂಬೆತ್ತೆಸೆಯ ಪೇಟೊಡದು ಚತ್ತಾಣಂ||

‘ನುಡಿಗಲ್ಲಂ ಸಲ್ಲದ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಈ ರೀತಿಯ ಕಾವ್ಯಗಳು ಬೇರೆ

ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರದೆ ಇವು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟವೆಂಬ ಅರ್ಥ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅಷ್ಟು ಸಮಾಧಾನ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.⁵⁷ [‘ನುಡಿಗಲ್ಲಂ ಸಲ್ಲದ’ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.] ಚತ್ತಾಣ, ಬೆದಂಡೆಗಳ ವಿವರಣೆ ಇನ್ನೂ ಈಚಿನವರಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನಲ್ಲಿ ಬೆದಂಡೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಈ ವಿವರಣೆಯಿದೆ: ಕಂದ ಮತ್ತು ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೃತ್ತ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದರೆ ‘ಪದ’ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಪದಗಳು ಹನ್ನೆರಡಿದ್ದರೆ ‘ಮೆಲ್ಲಾಡು’ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪದಗಳು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಹದಿನೈದು ಅಥವಾ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಬಂದರೆ ‘ಪಾಡು’ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ‘ಪಾಡು’ಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನೇ ‘ಪಾಡುಗಬ್ಬ’ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕರೆಯುವುದು; ಮೆಲ್ಲಾಡು ಮತ್ತು ಬೆದಂಡೆಗಬ್ಬಗಳು ಪಾಡುಗಬ್ಬದ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇಷ್ಟು ನಾಗವರ್ಮನ ಕಾವ್ಯಾಲೋಕನದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಸಂಗತಿಗಳು. ಮೆಲ್ಲಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂದ, ವೃತ್ತಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ನಾಗವರ್ಮ ಬೆದಂಡೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಮೆಲ್ಲಾಡಿನಲ್ಲಿ 12 ಕಂದ 12 ವೃತ್ತಗಳು ಇದ್ದರೆ ಪಾಡಿನಲ್ಲಿ 15 ಕಂದ 15 ವೃತ್ತ ಅಥವಾ 25 ಕಂದ 25 ವೃತ್ತ ಇರುತ್ತವೆ. ಬೆದಂಡೆಯೂ ಇಂತಹುದೆ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂದ ಮತ್ತು ಒಂದು ಜಾತಿಯ ವೃತ್ತ ಇವು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಕಾವ್ಯಾಲೋಕನದ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಮ್ಯವುಂಟು, ಈ ಬಗ್ಗೆ.

ಅದೇ ನಾಗವರ್ಮ ಬಾಜನೆಗಬ್ಬದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಪದ್ಯಜಾತಿಗಳಿರುತ್ತವೆಯೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚತ್ತಾಣವೇ ನಾಗವರ್ಮ ಹೇಳುವ ಬಾಜನೆಗಬ್ಬವೆಂದು [ಬಾಜನೆ-ಸಂ. ವಾಚನ] ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಸರಿಯಾಗಿ ಊಹಿಸಿ, ಬೆದಂಡೆಯು ಹಾಡುಗಬ್ಬವೆಂದೂ ಚತ್ತಾಣವು ಓದುಗಬ್ಬವೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁵⁸ ಜನ್ನನ ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ‘ಚಿತ್ರಾಯತನ’ ಮತ್ತು ‘ವೈದಂಡಿಕ’ ಎಂಬ ಪದ್ಯ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಇವು ಚತ್ತಾಣ ಮತ್ತು ಬೆದಂಡೆಗಳೇ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಚತ್ತಾಣ ಮತ್ತು ಬೆದಂಡೆಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚತ್ತಾಣ (=ಚಿತ್ರಾಯತನ)

1. ಇದು ಬಾಜನೆಗಬ್ಬ; ವಾಚಿಸ ತಕ್ಕದ್ದು
2. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂದ, ಹಲವು ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ವೃತ್ತಗಳು, ದೇಶೀಯ

ಪದ್ಯಜಾತಿಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. (ಪದ್ಧಳಿಯೂ ಬರಬಹುದು)

3. ಇದು ಅಖಿಲ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾವ್ಯ; ಆದಕಾರಣವೇ, ಬಹುಶಃ ದೀರ್ಘವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಬೆದಂಡೆ (=ವೈದಂಡಿಕ)

1. ಇದು ಪಾಡುಗಬ್ಬ; ಹಾಡತಕ್ಕದ್ದು.
2. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂದ, ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೃತ್ತ -ಇವು ಬರುತ್ತವೆ.
3. ಇದು ಅತಿ ದೀರ್ಘವೂ ಅಲ್ಲದ ಹ್ರಸ್ವವೂ ಅಲ್ಲದ ಅಡಕವಾದ ಕಾವ್ಯ.⁵⁹

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕೃತಿಯಾದ ಬೆದಂಡೆಯು 'ಪಾಡಿ'ನಂತೆ 'ರಸಾಸ್ವದ'ವಾಗಿದ್ದರೆ, ಚತ್ತಾಣವು 'ವರ್ಣನ' ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು ("ಸದಲಂಕಾರಂ ರಸಾಸ್ವದಂ ಪಾಡಕ್ಕುಂ"; "ಸರಸಾಖಿಲವರ್ಣನಮಾದೊಡದುವೆ ಬಾಜನೆಗಬ್ಬಂ" -ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ), ನಾಗವರ್ಮ ಬಾಜನೆಗಬ್ಬದಲ್ಲಿ ನಗರ, ಅರ್ಣವ, ನದಿ, ಅರಣ್ಯ ಮುಂತಾದ (ಹದಿನೆಂಟು?) 'ವರ್ಣಕೆ'ಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, 'ಚಿತ್ರಾಯತನ' ಎಂಬ ಮಾತು ಆ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.⁶⁰ ಬೆದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯಗಳಾದ ಹಾಸ್ಯ, ಶೃಂಗಾರಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಶೃಂಗಾರದಲ್ಲಿ ಅತಿ ರೇಕ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಬೆದಂಡೆಯನ್ನು ಹಾಡುವುದು, ಕೇಳುವುದು ಅಂತಹ ಮರ್ಯಾದೆಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಆಮೇಲೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಬೆದಂಡೆಯು ಒಂದು ಪಾಡುಗಬ್ಬವೆಂದು ಹೇಳಿದ ನಾಗವರ್ಮನೇ ತನ್ನ ಅಭಿಧಾನ ವಸ್ತುಕೋಶದಲ್ಲಿ ಬೆದಂಡೆಯವನನ್ನು (ಎಂದರೆ ಬೆದಂಡೆಗಬ್ಬ ಹಾಡುವವನನ್ನು) ಮದ್ಯದ ವ್ಯಾಪಾರಿ, ಹಾಸ್ಯಗಾರ, ಇಂದ್ರಜಾಲಿಕ ಮುಂತಾದವರ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೀಣೆ ಕೊಳಲು ನುಡಿಸುವವರ, ಬೆದಂಡೆ ಹಾಡುವವರ, ಕಥಕರ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ನಾಚಿಕೆಗೆಟ್ಟವರನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹತ್ತಿರ ಸೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಾಂತಿನಾಥ ತನ್ನ ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.⁶¹

ಚತ್ತಾಣದ ಮಧ್ಯೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವನ್ನು ತಂದು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಚಂಪೂರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದೂ ಚಂಪೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಚತ್ತಾಣ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಕರ್ತೃವಾಗಿರಬಹುದಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯನೇ ಒಂದು ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಚಂಪೂವಿನ ಇತಿಹಾಸ ಅಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ, ಮೊದಲನೆಯ ಗುಣವರ್ಮ ಮತ್ತು

ಪಂಪರಿಂದ ಚಂಪೂವಿನ ಸ್ಪಷ್ಟ ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಆಕರಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ದಂಡಿಯ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ವಿವರಣೆಯೂ ಇದ್ದರೂ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರದ ಸೂಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಮತ್ತು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿ.⁶²

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಕಾರ ಸಮಸಂಸ್ಕೃತದ⁶³ ಜೊತೆ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಸಮಾಸ ಮಾಡುವುದು 'ಆಗಮ ಕೋವಿದ ನಿಗದಿತ ಮಾರ್ಗ'ವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ (1.51). ಅವುಗಳ ಬಳಕೆ 'ಮೃದಂಗ ಸಂಗೀತಾದಿ ಮಧುರ ರವ'ದಂತೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಗಳನ್ನು ಸಮಾಸ ಮಾಡುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅವನ ವಿರೋಧವಿದೆ. ಅವುಗಳ ಸಮಾಸವು ಕುದಿಯುವ ಹಾಲಿಗೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಬೆರಸಿದಂತೆ ವಿರಸವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ (1.58). ಜೊತೆಗೆ, ತನ್ನ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳು 'ಪಟಗನ್ನಡ'ವನ್ನು ಎಂದರೆ ತನಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡವನ್ನು (ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡವನ್ನು?) ಬಳಸಿ ಅಥವಾ ಬಳಸುವುದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಒಂದು ಕಡೆ ಕೊರಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ (ಜೈನ) ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವು ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡ ಪದ್ಯಗಳು ಎಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁶⁴ ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರತ್ನಾವಳಿಯ ಕತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಾಟಕವೂ ಕಾವ್ಯವೂ ಇತ್ತೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ,

ಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾದಫಲಕಮ
ನತ್ಯುಗ್ರಾಹನಿವಹ ಸಂಕ್ಷೋಭಿತದೋಳ್
ಮತ್ತೀ ರತ್ನಾಕರದೋಳ್
ಪುತ್ತಿಕೆಯನೆ ಬಟ್ಟಲಿಂತು ಬಾಟ್ಟದೆ ಚೋದ್ಯಂ||

ಎಂಬ ಪದ್ಯ (2.36) ರತ್ನಾವಳಿಯ ಕತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಬಹುಶಃ ಇವೆಲ್ಲವೂ, ಎಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಭಾವಿಸಿರುವಂತೆ,⁶⁵ ಕೃತಿಕಾರನೇ ರಚಿಸಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮಪದ್ಯಗಳು. ಈ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದವರು- ಅವರ ಕಾಲ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ- ಯಾರು? ಜೈನರೆ, ಬೌದ್ಧರೆ? ಈಗ ದೊರಕಿರುವ ಮೊದ ಮೊದಲ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಕೃತಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ಅವುಗಳ ಕರ್ತೃಗಳೆಲ್ಲರೂ ಜೈನರು.

(ಉದಾ: ಶ್ರೀವಿಜಯ, ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ, ಮೊದಲನೆಯ ಗುಣವರ್ಮ, ಪಂಪ ಇತ್ಯಾದಿ). ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಅಶೋಕ ತನ್ನ ಮತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೋಧಕರನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ವನವಾಸಿಗೂ ಮಹಿಷಮಂಡಲಕ್ಕೂ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಸನ್ನತಿ, ಬಳ್ಳಿಗಾವೆ, ಬನವಾಸಿ, ಕೋಳಿವಾಡ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ದೊರಕುವುದಲ್ಲದೆ, ಉಳಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.⁶⁶ ಬೌದ್ಧರು ತಮ್ಮ ಮತಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಏಕೆ ಬಳಸಿರಬಾರದು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೇಲೆ, ಮತ್ತು ತಮಿಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಕೃತಿಗಳು ದೊರಕುವುದರಿಂದ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಿ.ಶ. 1-2ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಟಿ.ಎಸ್. ವೆಂಕಣಯ್ಯನವರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁶⁷ ಬೌದ್ಧ ಮತದ ವಿನಾಶದೊಂದಿಗೆ (ಸು. 7-8ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥ ವಿನಾಶವೂ ಇತರ ಮತೀಯರಿಂದ ನಡೆದದ್ದೇ ನಮಗೆ ಈ ದಿನ ಯಾವ ಕನ್ನಡ ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥವೂ ದೊರೆಯದಿರಲು ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.⁶⁸ ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ತನ್ನ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಎಂದಾದರೂ ಪ್ರಬಲ ವಾಗಿದ್ದಿತೇ ಎಂಬುದು ತೀರಾ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ, ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅದು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಮತವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರು ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಊಹೆಯ ಮಾತಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ ಆರಂಭವಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆ ನಿಜವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿಯಂತೂ, ಬೌದ್ಧರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆಯಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಧೈರ್ಯದಿಂದಲೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರೆಂದು ಕೆಲವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಂತಭದ್ರ, ಕವಿಪರಮೇಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪೂಜ್ಯಪಾದರನ್ನು ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲ ಜೈನಕವಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೊಗಳುವುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ತಮ್ಮ ಕವಿಚರಿತೆಯ (ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟ) ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ “ಈ ಮೂವರು ಕವಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯದು” ಎಂದು ಅವರೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು

ರಿಂದ ಅವರ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಿಡಬಹುದು. ಇನ್ನು ತುಂಬಳೂರಾಚಾರ್ಯ⁶⁹ ಮತ್ತು ಶ್ಯಾಮಕುಂದಾಚಾರ್ಯರಿಬ್ಬರ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವರ ಕಾಲ ಸು. 650 ಎಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತುಂಬಳೂರಾಚಾರ್ಯನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆಂದು ಈಚಿನವರ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಚಾವುಂಡರಾಯ (978) ಹೇಳುವ ತುಂಬಳೂರಾಚಾರ್ಯನೂ ಇವನೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಚೂಡಾಮಣಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 978ಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು ಅದು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನದೆಂದು ಹೇಳಲು ಬೇರೆ ಯಾವ ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲ.⁷⁰ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಚ್ಯತದ ಕರ್ತೃ ಶ್ಯಾಮಕುಂದಾಚಾರ್ಯನ ತೇದಿಯೂ ತುಂಬಳೂರಾಚಾರ್ಯನ ತೇದಿಯೂ ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದೇ ಆಗಬೇಕು.

ಜಯಕೀರ್ತಿಯ (ಸು. 1050) ಭಂದೋನುಶಾಸನವು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಭಂದೋ ಗ್ರಂಥ. ಅದರ ಕರ್ತೃ ಕನ್ನಡಿಗನಾದ್ದರಿಂದ, ಇಡೀ ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ವೃತ್ತಗಳ ವಿವರಣೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ವಿವರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ವಿರಳವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ (ಕನ್ನಡ) ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು ಎಂಬ ಅಪೂರ್ವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

1. ಅಸಗನ ಕರ್ಣಾಟ ಕುಮಾರ ಸಂಭವ ಕಾವ್ಯ. ಅಸಗನನ್ನು ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಸ್ಮರಿಸಿರುವರಲ್ಲದೆ, ಕೇಶಿರಾಜ ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯಕವಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ವರ್ಧಮಾನಚರಿತ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಪುರಾಣಗಳೆಂಬ ಕೃತಿಗಳು ದೊರಕಿವೆಯಾದರೂ ಅವು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿವೆ. ಅವನ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿ ಕರ್ಣಾಟ ಕುಮಾರ ಸಂಭವದ ಹೆಸರನ್ನು ಜಯಕೀರ್ತಿ ಹೇಳದೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಅವನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಏನು ಬರೆದಿದ್ದನೆಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ನಮಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ತನ್ನ ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 853ರಲ್ಲಿ ಬರೆದನೆಂದು ಹೇಳಲವಕಾಶವಿರುವುದರಿಂದ, ಅವನು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನ ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಅವನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನೂ ಎಂಟು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದನಂತೆ. ಆ ಎಂಟರಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಕರ್ಣಾಟ ಕುಮಾರ ಸಂಭವವೂ ಒಂದು. ಉಳಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಕಾವ್ಯಾಪಲೋಕನ, ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ, ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ಸಂಭವ

ಕಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರಬಹುದಾದ ಪದ್ಯಗಳೂ ಪದ್ಯಭಾಗಗಳೂ ಉದ್ಭೂತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ಅಸಗನ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿದುವಾಗಿರಬಹುದು.⁷¹ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಕ್ಕರ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಜಯಕೀರ್ತಿಯ ಹೇಳಿಕೆ.

2. **ಶೃಂಗಾರ ಪಿಂಡ.** ಇದರ ಕರ್ತೃ ಯಾರೋ ತಿಳಿಯದು. ಇದರಲ್ಲೂ ಇತರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಿರಿಯಕ್ಕರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೆಂದೂ, ಕಿರಿಯಕ್ಕರವು 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದೂ ಜಯಕೀರ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.
3. **ಕರ್ಣಾಟೇಶ್ವರ ಕಥೆ.** ಇದರ ಕರ್ತೃವೂ ಯಾರೋ ತಿಳಿಯದು. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಡೆಯಕ್ಕರವಿದೆಯೆಂದು ಜಯಕೀರ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೆಸರನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಾವನೋ ರಾಜನನ್ನು ಕಥಾನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಕರ್ಣಾಟೇಶ್ವರ' ಎಂಬುದು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನೋ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. "ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಕರು ಚಾಲುಕ್ಯರು. ಕದಂಬ, ಗಂಗ, ಪಲ್ಲವ, ಕಳಿಂಗ, ಚೋಳ, ಕೇರಳ, ಪಾಂಡ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ರಾಜರನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಅವರ ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಏಕಛತ್ರದಿಂದ ಆಳಲು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದವರಿವರೇ. ಕ್ರಿ.ಶ. 755ರ ಸಾಮನಗಡ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದಂತಿದುರ್ಗನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವಲ್ಲಭರ (ಚಾಲುಕ್ಯರ) ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ವಲ್ಲಭರಿಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕರೆಂದು ಹೆಸರಿರಬೇಕು. ಇದೇ ಅಂಶವು ಪಾಂಡ್ಯ ನೆಡುಂಜೆಡೆಯನ ವೆಳ್ಳಕುಡಿ ಶಾಸನದಿಂದಲೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 769-70 ರಲ್ಲಿದ್ದ ನೆಡುಂಜೆಡೆಯನ ಅಜ್ಜನಾದ ಶೆಡೈಯನಿಗೆ 'ಮಧುರ ಕರುನಾಟಕ (ಕರ್ಣಾಟಕ)ನೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಪಾಂಡ್ಯರಿಗೂ ಕರ್ಣಾಟಕರೆಂದು ಹೆಸರುಗೊಂಡ ಚಾಲುಕ್ಯರಿಗೂ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗನಿಗೆ 'ಮಧುರ ಕರ್ಣಾಟಕ'ನೆಂದು ಬಿರುದು ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಆ ಶಾಸನವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಹೊಸಕೋಟೆ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಚಾಲುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಜಯಿಸಿದ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಕರ್ಣಾಟಕವು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶಗಳ ಹೆಸರು ಇವೆ. ಇದರಿಂದ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಕರ್ಣಾಟಕದವರೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.⁷² ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಸೊಸೆಯಾದ ವಿಜ್ಜಿಕೆಯನ್ನು ಹತ್ತನೆ ಶತಮಾನದ

ರಾಜಶೇಖರ 'ಕರ್ಣಾಟೀ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕರ್ಣಾಟೀಶ್ವರ' ಎಂಬುದು ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. 500 ರಿಂದ 757 ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರಲ್ಲಿ ಯಾವನೋ ರಾಜನನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು? ಇದು ನಿಜವಾದರೆ, 'ಕರ್ಣಾಟೀಶ್ವರ ಕಥಾ' ಎಂಬುದು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೃತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

4. ಕರ್ಣಾಟ ಮಾಲತೀ ಮಾಧವ ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡುವಣ ಕ್ಕರವಿದೆಯೆಂದು ಜಯಕೀರ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮಾಳವೀ ಮಾಧವವನ್ನು ಬರೆದ ಕನ್ನಮಯ್ಯ ಎಂಬ ಕವಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ದುರ್ಗಸಿಂಹ (1031) ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಕಾವ್ಯದ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಮಾಲತೀ ಮಾಧವ ಕಥೆಗೆ ಸೇರಿರಬಹುದಾದ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ.
5. ಚೂಡಾಮಣಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚತುಷ್ಟದಿ ಅಥವಾ ಚೌಪದಿ ಇದೆಯೆಂದು ಜಯಕೀರ್ತಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ತುಂಬಲೂರಾಚಾರ್ಯನ ಚೂಡಾಮಣಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳೂ ಇದ್ದುವು ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ, ಅವೆರಡೂ ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.
6. ಪ್ರಭುಸೇನಕೃತ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥ - ಇದರಲ್ಲಿ ಗೀತಿಕೆ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಜಯಕೀರ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೃತಿಯೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಅಸಗನೊಬ್ಬನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಯಾವ ಕೃತಿಯ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಮಾತನಾಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹತ್ತು ಹನ್ನೊಂದನೇ ಶತಮಾನಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕೃತಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಒಂದೆರಡಾದರೂ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನವಾಗಿರಬಹುದು. ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾರಣವಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸಂಭವದ ಕತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ.⁷³ ಇವು ಅಸಗನ ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿದವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಕರ್ಣಾಟ ಮಾಲತೀ ಮಾಧವದ ಪದ್ಯಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಬಹು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದುದೆಂದರೆ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಹೊಗಳಿಕೆಯಿರುವ ಪದ್ಯ-

ವಿಕ್ರಮವಹ್ನಿ ಮುನ್ನಳುರ್ದುಕೊಂಡುದು ತನ್ಮನಿಯಂ ಗಡಶ್ಚಮೇ
ಧಕ್ತು ಧೂಮವಾದುದು ಗಡಂ ಬಟಿಯಂ ಶಿಖಿಧಮಯೋನಿಯೆಂ
ಬೀ ಕ್ರಮಮೆಂತು ಪೇಟಿಮನೆ ವಿಕ್ರಮಯಜ್ಞ ವಿಧಾನಮಂ ಧರಾ

ಚಕ್ರಮ ಮೆಚ್ಚಿ ಬಣ್ಣಿಸೆ ಜಸಂಬಡೆದಂ ಪೊಲಕೇಶಿವಲ್ಲಭಂ||⁷⁴

ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪೊಲಕೇಶಿ ಕ್ರಿ.ಶ. 609-42ರಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪೃಥ್ವಿ ವಲ್ಲಭ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯೇ ಇರಬೇಕು. 'ಪೊಲಕೇಶಿ' ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನತ್ವದ ವಾಸನೆಯೂ ಅಂಟಿ ಕೊಂಡಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 634ರ ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದ ರವಿಕೀರ್ತಿಯೇ ಈ ಪದ್ಯದ ರಚಕನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈಯವರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ.⁷⁵ ಇದು ಕೇವಲ ಊಹೆ. ಅಂತಹ ಆಕರ್ಷಕ ಊಹೆಗಳನ್ನೋದಿದಾಗ, ಪೊಲಕೇಶಿ ವಲ್ಲಭನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಪದ್ಯ ಜಯಕೀರ್ತಿ ಹೇಳುವ ಕರ್ಣಾಟಕೇಶ್ವರ ಕಥೆಗೆ ಸೇರಿರಬಹುದಾದ ಪದ್ಯ ಏಕಾಗಿರ ಬಾರದು ಎಂಬ ಊಹೆಯನ್ನು ತೇಲಿಬಿಡುವ ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಂಪ (941) ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳು ಹಿಂದಿನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು 'ಇಕ್ಕಿ ಮೆಟ್ಟಿದುವು' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದೂ ನಿಜವೇ. ಏಕೆಂದರೆ ನಮಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಮೊದಲ ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಅವನ ಆದಿಪುರಾಣ, ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯಗಳೇ. ಜೊತೆಗೆ, ಅವನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾರತಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಯಾರೂ ಹಿಂದೆ ಸಮಸ್ತ ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಧ್ವನಿ, ಏಕೆ ಉತ್ತಿಯೇ, ಅವನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯದಲ್ಲಿದೆ.⁷⁶ ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಆದರೆ ಪಂಪನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇವು ಪಂಪನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಭಾರತ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುವಾಗಿರಬಹುದು.

ಸಾರಾಂಶ

ಕನ್ನಡವು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಯಾದರೂ ಅದು ಬಹುಕಾಲ ನಿಗ್ರಾಂಧಿಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು (Uncultivated Language). ಅದರಲ್ಲಿ ಬರಹ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಕದಂಬರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ ಕಾರಣ ಕದಂಬರು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನಾಳಿದ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ದೊರೆಗಳಾಗಿದ್ದುದು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಂಕುರಾರ್ಪಣವಾದದ್ದು ಬಹುಶಃ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೪೫ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸು. 850ರವರೆಗೆ ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾದುವು. ಅವುಗಳ ವಸ್ತುವೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೌರಾಣಿಕವೆಂದೂ, ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಕಾಲಿದಾಸ, ಬಾಣ, ಶ್ರೀಹರ್ಷ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳೇ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯರಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಸಾರ್ವಭೌಮರಾದ ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ

‘ಕರ್ಣಾಟ’ರೆಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಓದುಗರೂ ದೊರೆತರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ, (ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರ ಮಾತನ್ನೇ ಬಳಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ) –ಆನೆಯ ಹಿಂಡಿನಂತೆ ಕೃತಿಗಳು ಸಾಗಿಹೋಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ನೆನಪಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸೂಚನೆಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು,⁷⁷ ಯಾವ ಕೃತಿಯೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆನೆ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಂತೆ ಕಲಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಆ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ತೆಗೆಯುವುದು ಆಗಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಸೂಚಿಸಿದ್ದರೂ ಆ ಕಾರ್ಯ ಇಂದಿಗೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದೆ ಮತ್ತು ಆ ಕಾರ್ಯ ಎಂದಾದರೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಆದೀತೇ ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಆ ಕವಿಗಳು ನಡೆದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲೋ ಏನೋ ಎನ್ನುವಂತೆ **ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ** (ಕವಿರಾಜ+ಮಾರ್ಗ; ಕವಿ+ರಾಜಮಾರ್ಗ) ರಚಿತವಾಯಿತು.

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

1. ಇಲ್ಲಿ ‘ಸಾಹಿತ್ಯ’ ಎಂಬುದನ್ನು ‘ಲಿಖಿತ’ ಅಥವಾ ‘ಗ್ರಂಥಸ್ಥ’ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ‘ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ’ ಎಂದರೆ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.
2. ಮೂಲ ದ್ರಾವಿಡದ ಕಾಲ ಯಾವುದೋ ತಿಳಿಯದು.
3. Mysore Archaeological Report (1936, P. 78)
4. ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ (20.3, ಪು. 38)
5. ‘ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ’ (ಮೂರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು, ಧಾರವಾಡ, 1940, ಪು. 138).
6. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ: ‘ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ’, ಸಂಶೋಧನ ತರಂಗ, ಸಂಪುಟ 2, ಪು. 196
7. IA. X. P. 60.
8. EC. VI. KP. 37. (ಇಲ್ಲಿಯ EC ಆವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ರೈಸರವು.)
9. EC. XI. Chitradurga. 43.
10. ಈ ಪದ್ಯದ ಸ್ತೋಲಾರ್ಥ ಹೀಗಿರಬಹುದು: “ಗುಣಮಧುರನು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಣಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸರ್ಪದಂತೆ ಭೋಗಿ (‘ಭೋಗ’ ಎಂದರೆ ಹೆಡೆಯುಳ್ಳದ್ದು, ಭೋಗಿ; ‘ಭೋಗ’ ಎಂದರೆ ಸುಖಪಡುವವನು, ಭೋಗಿ). ಅವನಿಗೆ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಣಿಯಿದ್ದರೂ (ಗುಣ ಮಧುರ ಬಹುಶಃ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಿರಬೇಕು), ಅವನು ಬಿಲ್ಲು ಮನಸ್ಸಿನವನು. (ಬಿಲ್ಲು ಬಾಗುವುದಕ್ಕೂ ಸೈ,

- ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೂ ಸೈ). ಯುದ್ಧರಂಗದ ಮುಖದಲ್ಲೇ ಬಾಣ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿರುವವನು. ಆದರೆ ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ದಾನ ಮಾಡುವ ಔದಾರವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಅನಿದ್ಯಗುಣನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಣಯಿ ಜನಕ್ಕೆ ಕಾಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದವನಾದರೂ ಅವನು ದಿವ್ಯಪುರುಷ ಪ್ರವರನೇ ಸರಿ.” (ಈ ಶಾಸನದ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಪಾಠ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ, ನೋಡಿ- ದೇವರ ಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿ, ಆರ್. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ: ‘ತಮಟಕಲ್ಲಿನ ಗುಣಮಧುರನ ಶಾಸನಗಳು’, ಸಾಧನೆ. 10:3.)
11. ಗುಣಮಧುರ ‘ಅಸಿತೋತ್ಪಲವರ್ಣ’ನಾಗಿದ್ದ ಎಂದು ಶಾಸನ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನ ಮೈ ಬಣ್ಣವೇನೋ ಕಪ್ಪೇ ಆದರೂ ಅವನು ಚೆಲುವ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಸೊಸೆ ವಿಜ್ಜಿಕೆ ತನ್ನನ್ನು ‘ನೀಲೋತ್ಪಲದಲಶ್ಯಾಮಾಂ’ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪಂಪ ತನ್ನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ‘ಕದಳೀ ಗರ್ಭಶ್ಯಾಮಂ... ಲಲಿತ ಮಧುರ ಸೌಂದರ ವೇಷಂ’ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಜೊತೆಗೆ, ಅರ್ಜುನನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗಲೂ ಕವಿ ಕದಳೀಗರ್ಭಶ್ಯಾಮಂ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. (ಶ್ಯಾಮ ಎಂದರೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ಕೂಡ.)
12. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ನೋಡಿ, ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ: ‘ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ’ (ಸಂಶೋಧನ ತರಂಗ, ಸಂಪುಟ 2, ಪು. 195-9).
13. ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಯಗೀತಿ ಹೀಗಿದೆ:
- ಯೇನಾಯೋಜಿನವೇಶ್ವ
ಸ್ಥಿರಮರ್ಥವಿಧೌ ವಿವೇಕಿನಾ ಜಿನವೇಶ್ವ
ಸ್ವ ವಿಜಯತಾಂ ರವಿಕೀರ್ತಿಃ
ಕವಿತಾಶ್ರಿತ ಕಾಲಿದಾಸ ಭಾರವಿ ಕೀರ್ತಿಃ॥
14. EC. II. No. 22.
15. ಅದೇ. ನಂ. 76.
16. ಅದೇ. ನಂ. 88. (ಪರಿ=to run, to flow, to disappear)
17. “...ಅಂತೂ, 6ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಶಾಸನವಾಗಲಿ ಗ್ರಂಥವಾಗಲಿ ಯಾವ ಲೇಖನವೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಕವಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲು ಆಧಾರವಿಲ್ಲ.” (ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ, ಸಂಪುಟ 2, ಪು.418).
18. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ: ‘ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ’ (ಸಂಶೋಧನ ತರಂಗ, ಸಂಪುಟ 2, ಪು. 199).
19. EC. VI. Mg. 36; EC. XII. Nj. 269 ಇತ್ಯಾದಿ.
20. MAR (1924), P. 70.
21. MAR (1912), PP. 31-2.
22. ‘ವಡ್ಡ ಕಥೆ’ಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗುತ್ತದೆ. (R. Narasimhachar: History of Kannada Literature, P.4)

23. S. Srikantha Sastri: Sources of Karnatak History, P. 33.
24. MAR (1930). Inscription No. 36.
25. EC. XII. Mi. 39, C. 950 A.D.; EC. IX. Ma. 75, 966 A.D.
26. EC. VIII. Nr. 35.
27. ವಿವರಗಳಿಗೆ, ನೋಡಿ- ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ: 'ಒನಕೆವಾಡು-ಒಂದು ವಿವೇಚನೆ' (ಸಂಶೋಧನ ತರಂಗ, ಸಂಪುಟ-2, ಪು. 138-40).
28. EI. XIV. PP. 190-1.
29. EC. VIII. Sb. 10.
30. ಶಾಸನದ 'ಎಯ್ಯದೊದಪ್ಪಿದಪ್ಪೊಲ್' ಎಂಬುದು 'ಎಯ್ಯದದಪ್ಪಿದಪ್ಪೊಲ್' ಎಂಬುದರ ಅಪಪಾಠವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. (=ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡಂತೆ).
31. ರಂ.ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ: ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಪು. 13.
32. 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಕರ್ತೃ ಶ್ರೀ ವಿಜಯನೇ ಎಂಬ ವಾದದ ಕಡೆ ನನ್ನ ಬಲವಿದ್ದರೂ, ಈ ಸಂಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವನ್ನು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ' ಎಂದೇ ವ್ಯವಹರಿಸಿದೆ.
33. ಗೋದಾವರೀ ತೀರದ, ಎಂದರೆ ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಂದೇಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಂದೆ ಅಚ್ಯಗನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿನ ಊರ ಹೆಸರುಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳೂ ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ.
34. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ (ಸಂ. ಎಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ), 1.35-6.
35. ರಾಜದ್ರಾಜಕಮನಿಸಿದ| ಸಾಜದ ಪುಲಿಗೆಜೆಯ ತಿರುಳ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ನಿ|
ವ್ಯಾಜದಸಕದೊಳೆ ಪುದಿದೊಂ| ದೋಜೆಯ ಬಲದಿನಿಯ ಕವಿತೆ ಪಂಪನ ಕವಿತೆ||
(ಪಂಪ ಭಾರತ, 14.58)
- ಕನ್ನಡಮೆರಡಣನೂಱು||
ಕನ್ನಡಮಾ ತಿರುಳ ಕನ್ನಡಂ ಮಧುರಮ್ಯೋ||
ತ್ಸನ್ನಂ ಸಂಸ್ಕೃತಮನೆ ಸಂ||
ಪನ್ನಂ ನೆಗೆಟ್ಟುಭಯ ಕವಿತೆಯೊಳ್ ಕವಿ ರನ್ನಂ||
(ಗದಾಯುದ್ಧ, 1.42)
36. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉಪಭಾಷೆಯಲ್ಲದೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉಪಭಾಷೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಅವುಗಳನ್ನಾಡುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಕೂಡ 'ತಂತಮ್ಮ ನುಡಿಯೊಳ್ಳೆಲ್ಲರ್ ಜಾಣರ್' ಎಂದು ಅವರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಾಡಿದ್ದಾನೆ, ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಕಾರ.
37. ಮೂರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು, ಪು. 106.
38. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ, ಪು. 128 (1.27ಕ್ಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ).
39. M. Krishnamachariar: History of Classical Sanskrit Literature, P. 437.

40. ವಿಮಲೋದಯ ನಾಗಾರ್ಜುನ ಸಮೇತ ಜಯಬಂಧು ದುರ್ಮನೀತಾದಿಗಳಿ
ಕ್ರಮದೊಳ್ ನೆಗೆಟ್ಟಿ ಗದ್ಯಾ ಶ್ರಮಪದ ಗುರುತಾ ಪ್ರತೀತಿಯಂ ಕೆಯ್ಯೊಡರ್|| (1.29)
41. ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ, ಸಂಪುಟ 1 (ಬೆಂಗಳೂರು, 1961), ಪು. 11.
42. ಪರಮ ಶ್ರೀವಿಜಯ ಕವೀ ಶ್ವರ ಪಂಡಿತ ಚಂದ್ರ ಲೋಕಪಾಲಾದಿಗಳಾ ನಿರತಿಶಯ ವಸ್ತು
ವಿಸ್ತರಾ ವಿರಚನೆ ಲಕ್ಷ್ಯಂ ತದಾದ್ಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆಂದು|| (1.32)
43. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ಸಾಕಷ್ಟು ನಡೆದಿದೆ.
44. ಶ್ರುತದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿ ನೋಟ್ಟೊಡೆ ಸತತಂ ಕವಿವ್ಯಷಭರಾ ಪ್ರಯೋಗಂಗಳೊಳಂ|
ಕೃತಪರಿಚಯಬಲನಪ್ಪನಾ ನತಿಶಯ ಧವಳನ ಸಭಾಸದರ್ ಮನ್ನಿಸುವರ್||
ವ್ಯಾಕರಣ ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಿ ಲೋಕ ಕಳಾ ಸಮಯಮಾದಳಂಕೃತಿಗಳೊಳಂ|
ವ್ಯಾಕುಳನಲ್ಲದನೇಕೆ ವಿ ವೇಕ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ನಗರಮಂ ಪುಗುತರ್ಪಂ|| (1.5-6)
45. ದೋಸಮನೆ ಗುಣದವೋಲು|
ದ್ವಾಸಿಸಿ ಕನ್ನಡದೊಳೊಲ್ಲ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರ|
ದೇಸಿಯನೆ ನಿಟಿಸಿ ಖಂಡೆ|
ಪ್ರಾಸಮನತಿಶಯಮಿದೆಂದು ಯತಿಯಂ ಮಿಕ್ಕರ್||
46. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಈ ಪದ್ಯ ನೋಡಿ-
ತಾರಾ ಜಾನಕಿಯಂ ಪೋಗಿ ತಾರಾ ತರಳನೇತ್ರೆಯಂ
ತಾರಾಧಿಪತಿ ತೇಜಸ್ವಿ ತಾರಾದಿವಿಜಯೋದಯಾ|| (2-130)
47. IA. X. P. 61.
48. EC. VIII. Nagar. 62 (ಕಲಸಿಕೊಂಡಿರುವ ತ್ರಿಪದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕೆ
ನೋಡಿ- ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ: ಸಂಶೋಧನ ತರಂಗ, ಪು. 32.)
49. ಅಥವಾ, ವಿದ್ಯಾವಂಶರೇ ತಿರುಳ್ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಉಪಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ
(‘ಕನ್ನಡಂಗಳ್’) ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಿಷ್ಟೋಕ್ತಿಗಳು
(Idioms) ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಹಜ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಖಂಡಿಸಿರುವುದು ಇದನ್ನೇ
ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ.
50. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ, 1.68.
51. ದಶರೂಪಕ (ಅನು. ಕೆ.ವಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ), ಪು. 177-8.
52. A.B. Keith: The Sanskrit Drama, P. 346.
53. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ (ಸಂ. ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್), ಪು. 113.
54. ವರ್ಧಮಾನಪುರಾಣಂ (ಸಂ. ಎಂ. ಮರಿಯಪ್ಪ ಭಟ್ಟ ಮತ್ತು ಎಂ. ಗೋವಿಂದರಾವ್), 7.57.
55. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು (ಸಂ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ), ಪು. 343.
56. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ, 1.32, 3.4-5.
57. ‘ಚತ್ತಾರ್’ ಮತ್ತು ‘ಬೆದಂಡೆ’ (ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ, 44.4, ಪು. 83)

58. ಅದೇ, ಪು. 90-1.
59. ಅದೇ, ಪು. 92.
60. 'ಚಿತ್ರಾಯತನ'ವು ಚಿತ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಛಂದೋವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ. ಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.
61. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ: 'ಬೆಂದಂಡೆ' (ಸಂಶೋಧನ ತರಂಗ, 2, ಪು. 242-5)
62. ಬಹುಶಃ ಸು. 850ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀವಿಜಯನು ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದವನಾಗಿದ್ದರೆ, ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ನಂತರ ಆ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿರಬೇಕು.
63. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದವನ್ನು ಅದು ಇರುವಂತೆಯೇ ಅಥವಾ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಅದು 'ಸಮ ಸಂಸ್ಕೃತ' ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಉದಾ: ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಗಂಗೆ, ಕ್ಷುತ್ತು ಇತ್ಯಾದಿ).
64. ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್: ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ, ಸಂ. 1, ಪು. 20.
65. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ, ಪೀಠಿಕೆ, ಐಫಿಯು.
66. ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ನೋಡಿ- ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ: ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. 109-23.
67. 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ-ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ' (ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೇಖನಗಳು), ಪು. 14-18.
68. ಅದೇ, ಪು. 18.
69. ತುಂಬಲೂರಾಚಾರ್ಯನೂ ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಳೂಳ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀವರ್ಧದೇವನೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಮೊದಲು ಭಾವಿಸಿದ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು ಶಾಸನೋಕ್ತ ಶ್ರೀವರ್ಧದೇವನು ತಮಿಳು ಚೂಡಾಮಣಿ ಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ (ನೋಡಿ: History of Kannada Literature, Mysore, 1940. P.5).
70. ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ತುಂಬಲೂರಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಸು. 650 ಎಂದು ತೇದಿ ಕೊಡಲು ಕಾರಣ ಅವನೂ ದಂಡಿಯಿಂದ (ಸು. 7ನೆ ಶತಮಾನ) ಸ್ತುತನಾದ ಶ್ರೀವರ್ಧದೇವನೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದು.
71. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ, ನೋಡಿ 'ಅಸಗ'- (ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಮೈಸೂರು, ಪು.590-1).
72. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು (ಎನ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಾವ್ ಮತ್ತು ಆರ್.ಎಸ್. ಪಂಚಮುಖಿ), ಪು. 46-7.
73. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ 295ನೇ ಪದ್ಯ-
ಅಂತಂತೆನೆ ಪರಿಚಾರಕಿ ಗಿಂತೆಂದಂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಕಳೆ ಕಳೆ ಸಿತಗಂ|
ಗಿಂತು ಕಿಡಿಸುವುದೆ ತಪಮನ| ದೆಂತುಂ ಗಿರಿಸುತೆಯ ಬಯಸಲಾತಂ ದೊರೆಯೆ||
ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸುಮಾರು 13 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ.

74. ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ಪದ್ಯ 488.
75. ಮೂರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು, ಪು. 111.
76. “ಕತೆ ಪಿರಿದಾದೊಡಂ ಕತೆಯ ಮೆಂಯ್ಕೆಡಲೀಯದೆ ಮುಂ ಸಮಸ್ತ ಭಾರತಮನ- ಪೂರ್ವಮಾಗೆ ಸಲೆ ಪೇಟ್ಟ ಕವೀಶ್ವರರಿಲ್ಲ...” (1.11)
77. ‘ಈಗ ದೊರೆಯದ ಕೆಲವು ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳು’ (ಕನ್ನಡ ನುಡಿ, 4.6).

ಮೂಲ: ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ. (1993). ಹೊಸತು ಹೊಸತು. ಸಪ್ತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು.